



Innst. S. nr. 212

(2003-2004)

Innstilling til Stortinget fra kommunalkomiteen

St.meld. nr. 19 (2003-2004) med unntak av kap. 5

Innstilling fra kommunalkomiteen om et velfungerende arbeidsmarked

Til Stortinget

1. INNLEDNING

1.1 Sammendrag

Kommunalkomiteen ba i sin merknad i Budsjett-innst. S. nr. 5 (2001-2002) om en melding "om arbeidsmarkeds- og sysselsetningspolitikk i det 21. århundret". I meldingen er det lagt opp til en slik bred drøfting. Da Regjeringen allerede har tatt mange initiativ for å bedre arbeidsmarkedets funksjonsmåte samt at det foregår et betydelig arbeid som ennå ikke er slutført, er meldingen i hovedsak av beskrivende karakter. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med forslag på flere områder med betydning for arbeidsmarkedet etter hvert som de ulike saksfeltene er ferdig utredet. Det gjelder bl.a. skattepolitikken, pensjonspolitikken og arbeidsrettsreglene.

Kampen mot arbeidsledighet er Regjeringens prioritet nummer én. Meldingen omhandler de mer langsiktige utfordringene for å fremme et velfungerende arbeidsmarked. Utfordringene knyttet til å motvirke utstøtingsprosessene i arbeidsmarkedet er særlig viktige.

Et velfungerende arbeidsmarked innebærer at arbeidsmarkedet er tilstrekkelig fleksibelt til raskt å kunne tilpasse seg endret etterspørsel etter ulike typer arbeidskraft uten at det oppstår høy ledighet eller stor avgang fra arbeidslivet. Arbeidsledigheten har en tendens til å ramme utsatte grupper hardere enn andre. Det er en viktig grunn til å være opptatt av rammebetingelsene i arbeidsmarkedet.

Et velfungerende arbeidsmarked skal bidra til at personer som ønsker å tilby sin arbeidskraft, skal kunne ha muligheten til å få og beholde arbeid i en lang yrkeskarriere. Det vil resultere i høy yrkesdeltakelse. Det

forutsetter kvalitativt gode arbeidsplasser hvor bedriftene legger til rette for en langsiktig forvaltning og bruk av arbeidskraften hos arbeidstakerne de har ansatt. Det er mange bekymringsfulle trekk knyttet til nivået på arbeidsstyrken, bl.a. høy avgang til uføretrygging og lav yrkesdeltakelse blant eldre. I tillegg bidrar et høyt sykefravær til å redusere den effektive arbeidsstyrken.

Arbeidsmarkedet er kanskje det viktigste markedet i en økonomi. Her fordeles arbeidssøkere med forskjellige kvalifikasjoner på bedrifter og jobber i forhold til kvalifikasjonskrav. Arbeidstakere skal helst finne den jobben de er best kvalifisert for. Denne allokeringssfunksjonen til arbeidsmarkedet er viktig både når arbeidsmarkedet er stramt og når det er høy ledighet.

I et dynamisk arbeidsmarked vil det være store strømmer mellom ulike arbeidsmarkedsstatuser. Det er viktig at disse strømmene kan skje mest mulig smidig for å hindre at det oppstår store ubalanser. Et velfungerende arbeidsmarked skal sørge for at prosessen med å bringe sammen tilbydere og etterspørere av arbeidskraft skjer uten unødvendig spill av tid. De fleste av disse endringene i status settes i gang frivillig og håndteres av den enkelte uten behov og ønske om medvirkning av offentlige institusjoner.

Regjeringens visjon er å gjøre arbeidsmarkedet mest mulig selvregulerende og med høy yrkesdeltakelse. Det innebærer at flest mulig av strømmene på arbeidsmarkedet kan skje uten behov for myndighetenes medvirkning. Myndighetene kan da konsentrere sine ressurser til områder hvor markedet ikke leverer tilfredsstillende løsninger.

1.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og Signe Øye, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen og Heikki

Holmås, og fra Senterpartiet, lederen Magnhild Meltveit Kleppa, vil ha et arbeidsliv med plass til alle. Flertallet har kamp mot arbeidsledighet og kamp for et menneskelig og inkluderende arbeidsliv som et hovedmål for vår politikk. Menneskene er et lands viktigste ressurs. For den enkelte er arbeid den viktigste sikring mot utstøtning og fattigdom. En jobb sikrer den enkelte inntekt, et sosialt nettverk og mulighet til å bruke sine evner og ressurser. Det er derfor fundamentalt viktig både for den enkelte og for landet, at alle menneskers ressurser får utvikle seg og komme til nytte. Dette må være utgangspunkt for statens politikk på alle områder. Arbeidsledighet og et hardere arbeidsliv er ingen nødvendig følge av internasjonalisering. Tvert imot gir ny teknologi og mer effektive produksjonsformer oss mulighetene som skal til for å skape et tryggere og mer menneskelig arbeidsliv dersom dette prioriteres.

Flertallet mener at yrkeshemming på ett område ikke behøver å bety at arbeidsevnen er redusert på andre områder. Mangelfull tilrettelegging av arbeidsplassen fører til at mange blir yrkeshemmede. Arbeidslinjen innebærer at folk skal motiveres til å fortsette i lønnsarbeid framfor å gå over på trygd. Men hvis dette skal være reelt, må også de som er yrkeshemmet gis mulighet til en plass i arbeidslivet. Det innebærer at arbeidsmarkedet må organiseres inkluderende.

Flertallet mener at følgende premisser må ligge til grunn i arbeidsmarkedspolitikken:

- Arbeid er en rettighet.
- Arbeid sikrer velstand og utvikling.
- Arbeid motvirker fattigdom.

Flertallet mener at for å nå målet om et arbeidsliv med plass til alle, må det føres en aktiv politikk der det tas i bruk et bredt spekter av virkemidler. Arbeid er det viktigste grepet for å unngå fattigdom. All forskning og erfaring på området tydeliggjør sammenhengen mellom fattigdom og de som av en eller annen grunn har havnet på utsiden av det regulære arbeidsliv. Et arbeidsliv for alle er et gode både for den enkelte og for samfunnet. Flertallet vil også understreke betydningen av å sikre de som står utenfor arbeidsmarkedet en inntekt som gjør at de kan leve et verdig liv.

Flertallet mener det må føres en aktiv politikk for å sikre eksisterende og skape nye arbeidsplasser. Norsk næringsliv kan ikke styrke sin konkurranseevne ved lønnsdumping, dårligere arbeidsmiljø og mindre jobbtrygghet, men må styrke seg gjennom å konkurrere på kvalitet, kompetanse og miljø. Dette styrker både landet, bedriftene og den enkelte innbygger. Sterkere satsing på utdannings- og forskningspolitikk er ved siden av en aktiv næringspolitikk med vekt på nyskaping, ansvarlig aktivt statlig eierskap og distriktssatsing, viktige strategier for å øke vår konkurranseevne.

Flertallet mener at forsterket innsats mot svart arbeid, økonomisk kriminalitet, hvitvasking og sosial dumping både nasjonalt og internasjonalt, er helt avgjørende for at seriøse bedrifter som driver lovlig ikke skal tape i kampen mot useriøse aktører og for å

sikre at inntektene til fellesskapet bæres av alle. Skatteunndragelser kan bare i Norge beløpe seg til milliarder. Dette velter ansvaret for å finansiere fellesgodene over på andre bedrifter og arbeidstakere, og øker skattenivået for alle.

Samtidig må det arbeides aktivt for å hindre at folk støtes ut fra arbeidslivet, og samfunnet må ta ansvar for å få folk tilbake i arbeidslivet når de har falt utenfor.

Flertallet mener derfor det er et feilgrep når Regjeringen ønsker et arbeidsmarked som i størst mulig grad er selvregulerende. Flertallet er av den oppfatning at dette vil føre til økt press på arbeidstakere og gi mer, ikke mindre, utstøting fra arbeidslivet, noe som vil gi økte kostnader for samfunnet og svekke næringslivets konkurransekraft. Et regulert arbeidsmarked, slik vi har det i Norge, er en samfunnsmodell som sikrer velferd. Dette er en av de viktigste faktorene for at Norge er et av de land i verden med minst forskjeller mellom fattig og rik og relativt høy sysselsetting. Flertallet er av den oppfatning at myndighetenes aktive rolle i arbeidsmarkedet har vært en forutsetning for en høy yrkesdeltakelse, lav ledighet og lite fattigdom.

Flertallet vil påpeke at markedet ikke tar sosiale hensyn. Tvert imot vil markedskreftene bruke og kaste arbeidskraften etter dens kompetanse og yteevne - hvis det ikke reguleres. Dermed vil eldre arbeidstakere, syke mennesker, funksjonshemmede, ungdom uten utdanning, innvandrere og andre utsatte grupper kunne få problemer med å komme i arbeid, eller beholde sitt arbeid.

Flertallet mener at et selvregulerende arbeidsmarked vil være en trussel mot vår velferdsmodell og økonomiske utvikling i landet, og registrerer at det i meldingen signaliseres en utvikling som flertallet grunnleggende sett er imot.

Flertallet har merket seg at det i meldingen beskrives at Regjeringen ønsker å styrke arbeidslinjen. Flertallet støtter dette. Derfor finner flertallet det noe underlig at det i meldingen legges opp til et arbeidsmarked som i størst mulig grad skal være selvregulerende og som dermed vil gi økt utstøting av arbeidslivet. Flertallet vil derfor hevde at det ikke er samsvar mellom mål og virkemidler i meldingen.

Flertallet viser dessuten til at regjeringen Bondevik II har kommet med flere forslag som bidrar til å gjøre livet tøffere både for dem som er i jobb og for dem som stenges ute:

- kutt i arbeidsledighetstrygden
- nedprioritering av arbeidsmarkedstiltak
- svakere beskyttelse mot overtidspress
- svekkelse av sykelønnsordningen
- åpning for utstrakt bruk av midlertidige ansettelser
- svekkede permitteringsregler

Flertallet vil dessuten påpeke at regjeringen Bondevik II ikke i tilstrekkelig grad har prioritert ressurser til Aetat. Det har medført at det er for få ansatte i Aetat til å følge opp behovene på individuelt nivå.

Flertallet er uenig med Regjeringen i at økt fleksibilitet som vil føre til mer overtid, mindre jobbtrygghet og svekkelse av lovfestede rettigheter er et gode verken for den enkelte arbeidstaker eller for samfunnet. Det vil heller ikke bidra i arbeidet for å få færre arbeidsledige og færre på trygd og sjukelønn, eller gi Norge noe varig bedret konkurranseevne. Endringer må fokusere på å få et arbeidsliv som gir mindre sykdom og helseskader og som har plass til mennesker med ulikt funksjonsnivå. Myndighetene må ha en sterkere og mer systematisk satsing på forskning og utdanning og et forsterket internasjonalt samarbeid mot sosial dumping, korrupsjon og hvitvasking.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Peter Skovholt Gitmark, Hans Kristian Hognes og Kari Lise Holmberg, fra Fremskrittspartiet, Torbjørn Andersen og Per Sandberg, og fra Kristelig Folkeparti, Anita Apelthun Sæle og Ivar Østberg, viser til at arbeidsmarkedet er landets viktigste marked og mennesker er Norges viktigste ressurs. Disse medlemmer er glad for at meldingen tar dette på alvor og omhandler de mer langsiktige utfordringene for et vel fungerende arbeidsmarked.

Disse medlemmer mener at kampen mot arbeidsledighet må fortsette. Et godt fungerende arbeidsmarked bringer tilbydere og etterspørre av arbeidskraft rask og billig sammen uten store utslag i ledighet eller avgang fra arbeidslivet. Disse medlemmer mener at det er en svært viktig politisk oppgave å medvirke til et mest mulig fleksibelt og selvregulerende arbeidsmarked.

Disse medlemmer mener at målet er flest mulig i arbeid. Disse medlemmer er derfor bekymret for at stadig flere står utenfor arbeidsmarkedet, som følge av blant annet arbeidsledighet, uførhet, sykdom og tidlig avgang fra arbeidslivet.

Arbeidsledighet er sløsing med både menneskelige og samfunnsmessige ressurser.

Disse medlemmer støtter Regjeringens arbeid med å gjøre det lettere for arbeidsledige å komme inn på arbeidsmarkedet. En generell adgang til å ansette arbeidstakere midlertidig i inntil 12 måneder over en periode på 3 år er et bidrag i så måte. Midlertidig ansettelse vil spesielt ha betydning for mindre og mellomstore bedrifter, hvor risikoen ved ansettelser ofte medfører at bedrifter ikke våger ekspandere når muligheten byr seg. Midlertidig ansettelse gjør det lettere for personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet å oppdatere erfaring og ferdigheter. Erfaringsmessig får derfor mange midlertidig ansatte tilbud om fast ansettelse, enten i bedriften de ble midlertidig ansatt i eller i andre bedrifter. Det er kostnader forbundet ved ansettelsesprosessen, og sammen med fordelen det gir å kunne investere langsiktig i trening og opplæring av ansatte, gjør at disse medlemmer mener midlertidig ansettelse ikke vil utvikle seg til å erstatte fast ansettelse.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti vil vise til at Norges største

utfordring i fremtiden blir arbeidskraftunderskudd og det faktum at det er stadig færre yrkesaktive pr. pensjonist og utviklingen vil fortsette i negativ retning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil understreke at velstand er ikke et produkt av politiske avgjørelser og ikke nødvendigvis basert på landets naturressurser, men fremfor alt et resultat av enkeltmenneskers daglige innsats i produktiv virksomhet. Disse medlemmer ser på arbeid som et vesentlig grunnlag for allmenn trivsel, men mener at det først og fremst er den enkeltes oppgave å skaffe seg arbeid, basert på egne forutsetninger og utdanning, samt markedets behov for arbeidskraft.

Disse medlemmer mener at det er gjennom valg av utdanning, yrke, arbeidstid, overtid og ekstrasjober den enkelte bør kunne påvirke sin inntekt og at progressiv inntektsskatt reduserer den enkeltes lyst til å gjøre en ekstra innsats, for eksempel gjennom overtidsarbeid. Progressiv inntektsskatt hemmer etter disse medlemmers syn folks lyst til å bedre fremtidig inntektsevne ved å skaffe seg utdanning, omskolere seg og flytte på seg.

Disse medlemmer er av det syn at inntektsfordelingen i samfunnet først og fremst skal være et resultat av den enkeltes frie valg til å verdsette arbeidsinnsats, inntekt og fritid og vil ikke endre denne inntektsfordelingen gjennom progressiv beskatning.

Disse medlemmer mener at sysselsettingen i hovedsak må konsentreres om verdiskapende arbeid. Et fritt arbeidsmarked fungerer etter disse medlemmers syn ikke godt nok så lenge monopolliggende organisasjoner inngår avtaler sentralt for arbeidstakere og arbeidsgivere. Disse medlemmer er av det syn at arbeids-, lønns- og ansettelsesavtaler fungerer best dersom disse oppnås ved enighet mellom arbeidstakere og arbeidsgivere i den enkelte bedrift. Et slikt system vil etter disse medlemmers syn bidra til at mange bedrifter kan unngå konkurs i nedgangstider fordi det også vil være i de ansattes interesse å bidra til dette gjennom midlertidige endringer av lønns- og arbeidsbetingelser.

Disse medlemmer ser det ikke som en statlig oppgave å utjevne lønnsforskjeller som naturlig oppstår i arbeidsmarkedet. Oppstår det et sterkt behov for enkelte typer arbeidskraft er disse medlemmer av den oppfatning at dette dekkes best gjennom tilpassede lønnsavtaler ved at det tilbys høyere betaling for den type arbeidskraft det er knapphet på.

Disse medlemmer vil advare mot å skape kunstige arbeidsplasser for friske og arbeidsføre mennesker. Arbeidsledige på ulike tiltak vil etter disse medlemmers syn kunne overta arbeidsoppgaver som skulle ivaretas av det ordinære arbeidsmarkedet, noe som kan føre til at det kan skapes ny ledighet gjennom inngrep i arbeidsmarkedet. Disse medlemmer er av det syn at arbeidsplasser som motytelse for offentlig understøttelse må derfor bare innføres der det åpenbart ikke vil fortrenge ordinær arbeidskraft.

Disse medlemmer vil knytte betingelser til arbeidsledighetstrygden, slik at det kun er reelt

arbeidsledige som har rett til slik støtte. Disse medlemmer mener at det må stilles krav til å ta ledig arbeid, selv om dette ikke nødvendigvis finnes i bostedskommunen eller er i samsvar med den lediges bakgrunn og utdanning.

Disse medlemmer er av den oppfatning at det er en privat oppgave å formidle arbeid for friske mennesker, dermed ikke en offentlig oppgave. Disse medlemmer ønsker isteden en satsning på spesielle arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede og langtidsledige da dette er en gruppe som er viktig å få ut i arbeidslivet, både av menneskelige og økonomiske grunner. Potensialet i å aktivisere denne gruppen er etter disse medlemmers syn svært stort, og det har ellers særdeles mye å si for livskvaliteten til disse menneskene.

Disse medlemmer vil peke på at den økte fleksibilitet man nå ser i arbeidsmarkedet pga. utleie av arbeidskraft og privat arbeidsformidling er svært positivt.

Disse medlemmer vil understreke at dagens lov om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. av 1977 bør sterkt forenkles samtidig som regler som regulerer arbeidsmarkedet oppheves, med mindre de er nødvendige av medisinske, sikkerhetsmessige eller grunnleggende sosiale årsaker.

Disse medlemmer viser til at Norge for øyeblikket er et rikt land sammenliknet med de fleste andre land. Norge har ingen statsgjeld og store årlige overskudd i statens regnskaper. BNP per innbygger er blant de høyeste i verden. Staten har en betydelig finansiell formue gjennom Oljefondet og Folketrygdfondet samt eierskap i en rekke store børsnoterte selskaper. Man kan trolig anslå en statlig kapitalformue på rundt 1 300-1 500 mrd. kroner totalt.

Disse medlemmer vil også minne om at Norge har store energiressurser i form av olje, gass og vasskraft, råder over store havområder og marine ressurser, yrkesdeltakelsen er høy, ledigheten er relativt lav, og kapasitetsutnyttelsen i industrien og næringslivet er jevnt over god.

Disse medlemmer vil også legge til at historien om Velferds-Norge er historien om produksjon og arbeid som det viktigste grunnlaget for dagens velferd.

Disse medlemmer er bekymret for at landets finansielle rikdom gjør at man i Norge ikke lenger vektlegger produksjon og arbeid like godt som i tidligere tider, men i stedet videreutvikler sjenerøse velferdsordninger som det på sikt ikke er økonomisk bærekraft til å opprettholde den dagen oljen er borte. Å redusere verdiskapende sektor og sysselsetting i stedet for å bygge opp en stor og tung offentlig sektor samt intensivere velferdsytelsene fører i lengden helt galt av sted. Antall ansatte i ikke konkurranseutsatt offentlig sektor har økt betydelig.

Disse medlemmer vil vise til at etter at de første oljeinntektene kom inn på statsbudsjettet i 1972 har utbyggingen av velferden vært svært omfattende. Fra 1972 til i dag har sysselsetting økt med hele 650 000, mens antall alderspensjonister har økt med 280 000 i samme perioden.

Disse medlemmer viser i denne sammenheng til utviklingen videre fremover mot 2050. Antall pensjonister vil fordoble seg til rundt 1 300 000, mens antall sysselsatte bare vil øke med rundt 300 000. Vi får altså en helt motsatt demografisk og sysselsettingsmessig utvikling de neste årene enn hva som har vært tilfelle de forrige 30-50 årene.

Disse medlemmer viser til Lisboa-erklæringen der det slås fast at Europa skal bli den mest konkurransedyktige region i hele verden. Dette vil kreve et langt sterkere fokus på europeiske bedrifters konkurransevne. Dette vil også gjelde Norge og norske arbeidsplasser.

Disse medlemmer mener nøkkelen til den fremtidige rikdom og velferd for nasjonen går gjennom et konkurransedyktig og velfungerende arbeidsmarked basert på markedsmekanismer.

Disse medlemmer vil påpeke at 85 pst. av nasjonalformuen består i vår samlede arbeidskraft. Hvordan arbeidskraften utnyttes er derfor et viktig samfunnsøkonomisk spørsmål. Arbeidskraftens verdi er trolig 15 ganger høyere en oljeformuen og følgelig av helt vital betydning for landets fremtid.

Disse medlemmer vil også peke på at liberalisering, globalisering og økende markedsorientering er et fremtredende fellestrekk i de fleste land i dag.

Disse medlemmer mener denne utfordring må møtes på en bevisst måte fra norsk side. Norsk nærings- og sysselsettingspolitikk må derfor utformes og tilpasses den globale utviklingen på en måte som opprettholder og styrker landets konkurransevne i de internasjonale markeder. En særnorsk skatte- og avgiftspolitik, med høye norske skatter og avgifter blir derfor en umulighet for fremtiden om vi som nasjon vil henge med i den globale utviklingen og sikre den nasjonale verdiskaping og sysselsetting.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti går inn for full lovfestet organisasjonsfrihet, hvor retten til å være organisert står like sterkt som retten til å være uorganisert.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil påpeke at et stadig mer globalt kunnskaps-, arbeids- og varemarked øker behovet for langt bredere og mangfoldig kompetanse. Åpenhet og globalisering har til nå vært for ensidig på finanskapitalens og rike lands premisser, med negative konsekvenser for mange, særlig i utviklingslandene. Globaliseringen må møtes med klare spilleregler og regelverk både nasjonalt og internasjonalt og kombineres med tiltak mot sosial dumping, arbeidsløshet og utstøting fra arbeidslivet.

Dette arbeidet må forsterkes og internasjonaliseres, ellers vil de økonomiske forskjellene mellom folk øke og vi vil oppleve større skiller mellom en velutdannet og høytlønnet elite som tar del i den globale økonomien og der resten av befolkningen har lav utdanning, lav lønn eller trygd.

Disse medlemmer vil ha hovedfokus på:

- En aktiv finans- og pengepolitikk som vektlegger lav arbeidsledighet.
- En aktiv utdannings- og forskningspolitikk som sikrer at alles evner får utvikle seg og ny virksomhet skapes (økt konkurransedyktighet både for enkeltpersoner og land).
- Oppfølging av kompetanse og etter- og videreutdanningsreformen.
- En aktiv næringspolitikk med vekt på stimulering av nyskaping, miljøarbeidsplasser, ansvarlig aktivt statlig eierskap og distriktssatsing.
- En moderne offentlig sektor med gode kvalitetstjenester som næringslivets viktigste infrastruktur, jf. skoler, barnehager.
- En aktiv arbeidsmarkedspolitikk med et samordnet offentlig apparat som sikrer rask formidling, individrettet kompetanseheving og attføring. Regelverket må endres i tråd med dette og Aetat må bemannes og ha tiltaksmidler for å sette ledige raske i aktivitet og arbeid.
- Mer forskning på arbeidsrelaterte sykdommer og arbeidsmiljø.
- Større satsing på kvalifisering av innsatte i fengsler og personer som har gjennomgått avrusning eller annen lengre behandling.
- Systematisk antidiskrimineringsarbeid og et helhetlig lovvern mot diskriminering.
- Skattepolitikk som fremmer arbeid. Prioritering av lettelser i bønn og redusert arbeidsgiveravgift.
- Pensjonsreformer må minske inntektsforskjellen, også mellom kvinner og menn.
- Fagbevegelsen må gis nødvendige lovhjemlede virkemidler i tillegg til avtalfestede virkemidler, for å fylle sin viktige rolle i å balansere maktforhold og utøve nødvendig kontroll av at lov og avtaleverk overholdes.
- Økt internasjonalt samarbeid for standarder på HMS, mot sosial dumping, hvitvasking, korrupsjon og innsyn i finans- og kapitaltransaksjoner.
- Forsøk med arbeidstidsordninger som 6 timers dag og andre typer arbeidstidsforkortelser/tidskontoordninger for å sikre at helsa holder til pensjonsalderen og lette på tidsklemma.
- Inntektssikring for personer uten arbeid må verne mot fattigdom.
- Statlig og offentlig rekrutteringsmål og oppfølging av IA-avtalen og rekruttering av mennesker med innvandrerbakgrunn.
- Konkrete tiltak for likelønn og likestilling mellom turnus og skift.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil understreke at myndighetene gjennom Grunnloven er forpliktet til å legge forholdene til rette for at alle arbeidsføre mennesker kan tjene til livets opphold. Arbeidslivet består av sjølstendig næringsdrivende og arbeidstakere. For begge gruppene er den økonomiske politikken avgjørende for muligheten til å skaffe seg tilstrekkelig inntekt og trygge arbeidsforhold.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at næringslivet er avhengig av utformingen av næringspolitikken for sin bransje. Konkurransforholdene blir stadig tøffere, og markedskonsentrasjonen sterkere. Disse medlemmer viser til at det for sine respektive partier er viktig å arbeide for å jevne ut maktbalansen i næringslivet til fordel for de mange mindre sjølstendig næringsdrivende.

Disse medlemmer mener stadig økende nasjonal og internasjonal kapitalmakt og omfattende samfunnsendringer gjør det nødvendig stadig å vurdere lover og regelverk for lønnsinntakere.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at lover, regelverk og avtaler mellom partene i arbeidslivet har stor betydning for arbeidstakernes livsvilkår og muligheter til å utfolde seg. Flertallet er opptatt av å ha en sterk fagbevegelse som medvirker til et godt organisert arbeidsliv i en slik endringsprosess.

Flertallet er bekymret for at økende konkurranse og presset fra markedet gjør arbeidsmarkedet stadig hardere. Utstøting fra arbeidslivet er et økende problem. For mange yrkesgrupper er nå uføretrygding og førtidspensjonering den mest vanlige måten å gå ut av arbeidslivet på. Flertallet vil derfor advare mot en utvikling der arbeidsmarkedet spaltes i et A-lag med trygge ansettelsesforhold, et B-lag med kronisk utrygg tilknytning til arbeidslivet og et C-lag som i beste fall har sporadisk tilknytning.

En slik utvikling medfører at den tradisjonelle faglige solidariteten undergraves og det blir vanskeligere for arbeidstakere å samle kreftene når arbeidsgiveren er et flernasjonalt konsern. Prosjekter som tar sikte på å styrke arbeidstakernes muligheter til samarbeid over landegrensene bør derfor støttes. Politiske vedtak og offentlige budsjetter som legger opp til økt bruk av konkurranseutsetting og privatisering i det offentlige kan bidra til ytterligere å støte de svakeste gruppene ut av arbeidslivet.

Den raske utviklingen innenfor informasjonsteknologi åpner etter flertallets syn nye muligheter for organisering av virksomheten, både innen industri, tjenesteyting og primærnæringene, og fører til framvekst av nye yrker. Forholdet mellom individuell frihet til utvikling, livsorganisering, kollektiv trygghet og solidaritet settes på prøve.

Flertallet registrerer at effektivitets- og omstillingstrykket øker, noe som stiller større krav til den enkelte arbeidstakerens evne til å utvikle seg, lære og styre seg sjøl. Dette kan være stimulerende og utviklende, men samtidig føre til at folk blir tidlig utbrent, og det skaper større grad av stress, utrygghet og fare for utestenging fra arbeidslivet.

Flertallet vil påpeke at hovedproblemet for stadig flere mennesker synes å være mangel på tid til å ivareta nødvendige oppgaver i dagliglivet. Dette stiller den tradisjonelle sammenkoplingen mellom arbeid, tid og sted overfor store utfordringer. Faren er at det "uregu-

lerte arbeidsmarkedet" får legge premissene for arbeidsorganiseringen i framtida og dermed true etablerte rettigheter og beskyttelse. Forkjemperne for det frie markedet ønsker en utvikling der lover og avtaler får mindre betydning. Flertallet vil understreke at sine respektive partier vil arbeide mot en slik utvikling.

2. UTVIKLINGSTREKK PÅ ARBEIDSMARKEDET

2.1 Sammendrag

2.1.2 Ledighet på kort sikt

Norge hadde en gunstig utvikling på arbeidsmarkedet gjennom store deler av 90-tallet etter at ledigheten nådde en topp i 1993. Yrkesdeltakelsen økte og arbeidsledigheten falt. Dette kan tilskrives både gunstige konjunkturer og en gunstig utvikling i den kostnadmessige konkurranseevnen.

Siden 1998 har arbeidsmarkedet blitt svekket. Svekkelsen har vært særlig sterk de to siste årene. Både konjunkturutviklingen, høy kronekurs og høyere kostnadsutvikling enn hos våre handelspartnere har bidratt til denne utviklingen. I 2002 viste Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) at ledigheten var 3,9 pst. Den økte videre til 4,7 pst. i 3. kvartal 2003 (sesongkorrigert).

Sysselsettingen hadde en positiv utvikling fra andre til tredje kvartal 2003 ifølge sesongjusterte tall fra arbeidskraftundersøkelsen til SSB. Antall helt ledige arbeidssøkere var omtrent uendret i samme periode. Aetats tall over registrerte ledige viser tegn til nedgang høsten 2003.

2.1.2 Mange på offentlige stønadsordninger

Tilstrømningen til de offentlige velferdsordningene blant personer i yrkesaktiv alder, har økt sterkt i de to siste tiårene. Antall uførepensjonister har økt fra ca. 160 000 i 1980 til 300 000 høsten 2003 (10 pst. av befolkningen 16-66 år). Utbyggingen av avtalefestet førtidspensjon (AFP) på 90-tallet, har ført til et antall AFP-førtidspensjonister på vel 34 000. Få kombinerer trygd eller førtidspensjon og arbeidsinntekt. I tillegg har sykefraværet økt markert siden midten av 1990-tallet og var i 2. kvartal 2003 7,8 pst. av avtalte dagsverk. Disse kommer i tillegg til personer som er under yrkesmessig attføring (om lag 80 000) eller er arbeidsledige (om lag 90 000).

Omfanget av personer utenfor arbeidslivet, ofte på ulike offentlige overføringsordninger, som ønsker å arbeide, utgjør en stor utfordring for arbeidsmarkedspolitikken og for velferdssamfunnet. Det er alle disse kampen mot arbeidsledigheten handler om. Det er viktig at dette mer langsiktige perspektivet ikke nedprioriteres i det kortsiktige arbeidet mot ledigheten.

2.1.3 Moderat vekst i arbeidsstyrken - fallende yrkesfrekvens

I dag har 2,4 millioner personer, eller nær 3/4 av befolkningen i alderen 16-74 år, tilknytning til arbeidslivet. Yrkesdeltakelsen nådde et rekordhøyt nivå på

slutten av nittitallet og har siden endret seg lite. En slik høy yrkesdeltakelse er blant de høyeste i OECD-området. Samtidig med at antall sysselsatte personer har økt over tid, er gjennomsnittlig arbeidstid redusert. Gjennom det forrige århundret ble normalarbeidstiden for en heltidssysselsatt om lag halvert. Reduksjonen i normalarbeidstiden er dels skjedd ved reduksjon i gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid og dels gjennom flere feriedager. Det er i dag under 900 000 personer i alderen 16-74 år som ikke deltar i arbeidslivet. De fleste av disse er under utdanning, uføre, alderspensjonister eller hjemme med omsorgoppgaver. Det innebærer at arbeidskraftreserven er vesentlig mindre enn tidligere.

Statistisk sentralbyrås (SSB) demografiske fremskrivninger viser en moderat vekst i arbeidsstyrken de nærmeste årene, med om lag ti tusen personer per år. Det skjer en vridning i aldersstrukturen med nedgang i de yngre årsklassene og en økning i de eldste årsklassene. I løpet av de kommende fem år vil f.eks. antall personer i aldersgruppen 55-66 år øke med over 20 pst. Da eldre har lavere yrkesfrekvens enn yngre, bidrar dette til at samlet yrkesfrekvens vil falle noe i årene fremover. Aldrende befolkning og økt gjennomsnittlig levealder bidrar til at arbeidsstyrken som andel av samlet befolkning reduseres. Dette fører til at antall yrkesaktive per pensjonist faller betydelig på noe lengre sikt. Det kan gi press på offentlige utgifter til pensjoner mv.

En betydelig del av nettotilveksten til arbeidsstyrken forventes å være personer med innvandrerbakgrunn. Innvandrere har imidlertid også behov for varer og tjenester. Det gjelder i særlig grad når innvandreren kommer sammen med sin familie. Indirekte bidrar derfor innvandrere til økt etterspørsel etter arbeidskraft. Arbeidsinnvandring er derfor ingen enkel løsning for å motvirke et lavt innenlandsk arbeidstilbud. Bare dersom innvandrerne i gjennomsnitt er yngre enn gjennomsnittet i befolkningen vil innvandring bidra til å utjevne befolkningens aldersprofil. De positive effektene på sysselsettingen avhenger i tillegg av hvor raskt innvandrerne kommer i jobb og hvor omfattende og langvarig yrkesdeltakelsen blir. Andelen sysselsatte blant førstegenerasjons innvandrere var 57,6 pst. i 4. kvartal 2002. I hele befolkningen var andelen sysselsatte 70,1 pst.

Muligheten til økt arbeidstilbud fra kvinner er fortsatt i noen grad til stede, da kvinner fortsatt arbeider betydelig færre timer i inntektsgivende arbeid enn menn i gjennomsnitt. Blant kvinner som arbeider deltid, rapporterer en stor del at de er tilfreds med dette. Andre er undersysselsatte og ønsker å arbeide mer. Et offentlig utvalg er nylig nedsatt for å se nærmere på mulige virkemidler som kan bidra til å redusere omfanget av uønsket deltid.

I tall fra 2003 oppgir 8 pst. av alle sysselsatte at de har en funksjonshemming. 22 pst. av disse oppgir å være uførepensjonister. Sysselsettingsraten er om lag 30 prosentpoeng lavere blant funksjonshemmede enn for alle i arbeidsdyktig alder, mens forskjellen i arbeidsledighet ikke avviker i vesentlig grad.

I løpet av de siste årene har sykefraværet økt markert og mange har forlatt arbeidsstyrken gjennom uføre- og

førtidspensjonering. Samlet har dette redusert arbeidstilbudet. Ifølge Statistisk sentralbyrås AKU økte andelen førtids- og uførepensjonister i aldersgruppen 16-74 år med om lag 2 prosentpoeng i tiåret fra 1992 til 2002. Selv om ledighetsnivået faller når konjunktorene bedres, er det liten grunn til å tro at omfanget av uføre- og førtidspensjonerte reduseres (jf. også figur 4.4 i meldingen).

Et system som legger til rette for tidligpensjonering vil potensielt medføre betydelige samfunnsøkonomiske kostnader. Dette vil særlig være tilfelle når tidligpensjoneringen skjer frivillig, basert på en kalkulert avveining mellom nytten ved fortsatt å stå i jobb og nytten av økt fritid. Årsaken til dette er bl.a. skatte- og avgiftssystemet som gjør at arbeidstakeren i sin avveining mellom å fortsette i aktivt arbeid og tidligpensjonere seg, ikke står overfor de reelle prisene knyttet til valget. For eksempel vil skatt på inntekt gjøre at arbeidstakeren sitter igjen med mindre enn de verdiene arbeidet har generert, noe som trekker i retning av at tidligpensjonering framstår som mer attraktivt enn ved fravær av en slik skatt. Dette kan lede til at det som fra arbeidstakerens ståsted virker gunstig og et naturlig valg, er en kostnad for samfunnet.

Anslag på den samlede samfunnsøkonomiske kostnaden er beheftet med stor usikkerhet, særlig fordi man ikke kjenner til i hvilken grad arbeidstakerne faktisk kunne utført produktivt arbeid i fravær av gunstige tidligpensjoneringsordninger. En tilnærming til problemet er å se på kostnadene knyttet til endringen over tid. Dette er basert på en antagelse om at økningen i antallet som benytter ordningene i større grad representerer frivillighet. Ser vi på perioden 1995-2002 økte antallet AFP-pensjonister med 24 000 personer og antall uførepensjonister med 56 000 personer. Basert på eksisterende skatte- og avgiftsnivåer kan det samfunnsøkonomiske tapet som en øvre grense anslås til 1,2 pst. av BNP. Over halvparten av et slikt tap i produksjon kan knyttes til økt uførepensjonering blant personer under 60 år.

Hvis økningen i andelen uføre- og førtidspensjonerte fortsetter, vil det gi ytterligere reduksjon i yrkesfrekvensen, og følgelig arbeidstilbudet, ut over fremskrivningene omtalt i kap. 3. Aldringen av befolkningen bidrar på etterspørselssiden til et økende behov for arbeidskraft i helse- og omsorgssektoren. Sett samlet kan dette legge begrensninger på sysselsettingsveksten i øvrige sektorer i samfunnet. Utfordringene i årene fremover er derfor knyttet til knapphet på arbeidskraft. En viktig oppgave for arbeidsmarkedspolitikken vil være å utnytte denne situasjonen til å hjelpe flere inn i arbeid.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at arbeidsmarkedet har svekket seg hvert år siden 1998, særlig i 2002 og 2003 økte ledigheten kraftig. Svake internasjonale konjunkturer, høy kronekurs, et høyere rentenivå og høyere kostnadsutvikling enn hos våre handelspartnere har bidratt til den svake utviklingen.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti er tilfreds med at ledigheten synes å ha nådd et toppunkt høsten 2003 og har siden falt litt tilbake. Disse medlemmer viser at Statistisk sentralbyrå, Finansdepartementet og Norges Bank i sine prognoser viser en bedring i arbeidsmarkedet. Disse medlemmer vil likevel påpeke at ledigheten er for høy og må bringes ned.

Disse medlemmer mener at for mange mennesker befinner seg utenfor arbeidsmarkedet. Spesielt doublingen av antall uførepensjonister fra 160 000 i 1980 til 300 000 høsten 2003 er alarmende.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil også peke på at rekordmange dagsverk forsvinner i sykefravær og at AFP bringer ytterligere ressurser ut av arbeidsmarkedet.

Disse medlemmer viser til at sykefraværet har en enorm samfunnsmessig og menneskelig kostnad. Disse medlemmer er bekymret over utviklingen i både det egenmeldte og legemeldte sykefraværet. Langtidsfravær fra arbeidsmarkedet, enten som følge av sykefravær eller arbeidsledighet, gjør det svært mye vanskeligere å komme tilbake i arbeid.

Disse medlemmer mener det er en utilsiktet konsekvens at til tross for stadig flere velferdsordninger, økt fokus på HMS, flere feriedager og økt lønn så blir en stadig større andel av arbeidsstyrken borte fra jobben og pensjonerer seg tidligere.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, er helt uenig i Regjeringens påstand om at gode velferdsordninger, HMS-arbeid, lengre ferie og økt lønn fører til økt sykefravær og flere tidligpensjoneringer. Flertallet mener Regjeringens strategi med å svekke velferden og sikkerhetsnettet for arbeidstakere og kutt i ytelser til de uten arbeid, medfører at flere kommer i en varig fattigdomsfelle og ikke makter å komme tilbake i jobb.

Flertallet vil påpeke at et arbeidsliv som skal inkludere flest mulig fram til pensjonsalderen, også flere mennesker med helse- og sosiale problemer, må en påregne at fraværet vil øke noe. Det kan ikke sees på som et problem at mennesker som ellers ville vært helt uten arbeid, kan arbeide noe og pensjoneres før oppnådd alderspensjon.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, er tilfreds med at Norge har blant OECD-området høyeste yrkesfrekvens. 3/4 av befolkningen mellom 16 og 74 år er tilknyttet arbeidslivet. Sammenlignet med EU-landene har Norge også en høy yrkesdeltaking blant eldre. 2/3 av norske 55-64-åringer deltar i arbeidsmarkedet.

Dette flertallet er likevel bekymret for den langsiktige utviklingen i arbeidsmarkedet. Stadig færre yrkesaktive per pensjonist kan gi økt press på velferdsgoder og skatt.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil vise til intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv, Pensjonskomisjonens fremlegg om et nytt pensjonssystem og Regjeringens skattemelding. Alle har som målsetting å få flere eldre til å fortsette i arbeidslivet og dermed øke den reelle pensjonsalderen.

Komiteen viser til at Regjeringen nylig har nedsatt et offentlig utvalg for å se på virkemidler i forhold til å redusere uønsket deltid. Særlig kvinner arbeider deltid.

Komiteen er enig i viktigheten av at flest mulig har den stillingsbrøken de selv ønsker.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at Regjeringens finanspolitikk og mangel på vilje til å vektlegge hensynet til arbeidsledighet og kronekurs i Norges Banks mandat i pengepolitikken, har vært en medvirkende årsak både til sterkt forverrede konkurranseforhold for eksportrettet industri og til at en så stor del av arbeidskraften går uvirksom mens oppgaver ligger ugjort.

I budsjett for 2004 ble pengepolitikken justert og det skal nå legges økt vekt på hensynet til arbeidsledighet og konkurranseutsatt sektor i utøvelsen av pengepolitikken. Tidshorizonten for justering av inflasjonen kan gjøres lenger (evt. kortere) enn 2 år hvis det er nødvendig av hensyn til f.eks. ledighetsutviklingen. Regjeringen antyder også at Norges Bank bør legge vekt på stabil valutakurs.

Det er positivt at Regjeringen nå har endret politikk, men det viser behovet for en mer aktiv holdning og at mangel på vektlegging av alle målene i Sentralbankens mandat i pengepolitikken, fører til store tap for landet og bedriftene. Pengepolitikken virker sterkest gjennom valutakursen og dermed lønnsomheten i konkurranseutsatt sektor. Det betyr at når Norges Bank setter opp renten for å bekjempe inflasjon, resulterer det i lavere inntekter og færre arbeidsplasser i konkurranseutsatt sektor. Problemet er at det er mye enklere å bygge ned industri enn å bygge den opp igjen. Justering av aktivitetsnivået i økonomien bør derfor i større grad overlates til finanspolitikken - både i gode og dårlige tider.

Disse medlemmer vil understreke betydningen av en framtidig pensjonspolitik som minsker inntektsforskjellene, også mellom menn og kvinner.

Disse medlemmer mener formålet med skatter og avgifter er å finansiere offentlige tjenester og et velferdssystem som gir økonomisk trygghet for alle. Skattesystemet må brukes til å gi en mer rettferdig fordeling av ressursene i samfunnet. Progressiv beskatning av både kapital- og arbeidsinntekt fører til at de med sterkest rygg tar de tyngste bærene ved finansieringen av velferdsstaten. Miljøavgifter setter en prislapp på ødeleggelse av fellesgoder som ren luft og rent vann. Det betyr at forurensere må ta hensyn til dette når de velger hvordan og hvor mye de skal produsere, eller hvordan man skal komme seg til jobb.

Disse medlemmer vil understreke at en politikk for å få flere til å stå lenger i arbeid, må følges av konkrete målsetninger om og handlingsplaner som kan virkeliggjøre målene i statens egen virksomhet og i virksomheter finansiert av staten.

Disse medlemmer viser til merknader og forslag under andre kapitler når det gjelder arbeidstidsreformer, likestilling og likelønn, behovet for rekruttering til offentlig virksomhet og IA-arbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, registrerer at altfor mange mennesker ufrivillig er satt helt eller delvis utenfor arbeidsmarkedet. Flertallet mener det er en åpenbar fare for at ledigheten kan bite seg fast på et høyt nivå i Norge. Flertallet viser til at det ved utgangen av april 2004 var, medregnet de på arbeidsmarkedstiltak, over 113 000 ordinære arbeidssøkere registrert uten arbeid hos Aetat. Samtidig er det over 82 100 yrkeshemmede personer som søker arbeid gjennom Aetat. I tillegg er det 41 233 delvis arbeidsledige. Tilsammen er dette over 236 000 personer.

Flertallet vil påpeke at arbeidsledigheten har økt kraftig etter at regjeringen Bondevik II overtok regjeringsansvaret i oktober 2001. Den gang var det 69 937 arbeidsledige - medregnet de som var på ulike arbeidsmarkedstiltak. I tillegg det blitt 17 074 flere yrkeshemmede arbeidsledige siden oktober 2001. Dessuten har antallet deltidsarbeidende arbeidssøkende økt betydelig. Det totale antallet arbeidssøkende som er registrert hos Aetat har økt fra 163 446 til 236 576 personer siden oktober 2001. Det er dermed over 73 000 personer som er satt helt eller delvis utenfor arbeidsmarkedet i den perioden regjeringen Bondevik II har hatt regjeringsansvaret. Flertallet mener dette viser at regjeringen Bondevik ikke har tatt den negative utviklingen i arbeidsmarkedet på alvor. Regjeringen har forholdt seg passiv og det kan tydelig leses ut av ledighetsstatistikken.

Flertallet vil påpeke at utsatte grupper sliter særlig tungt i arbeidsmarkedet. Flertallet mener at det er særlig bekymringsfullt med den høye ungdomsledigheten og ledigheten blant innvandrere.

Flertallet er kjent med at mange ungdommer møter lukkede dører i arbeidsmarkedet. Blant menn mellom 20 og 25 år er, ifølge Aetat, hele 8,3 pst. arbeidsledige ved utgangen av april 2004. Det er i denne aldersgruppa det er høyest arbeidsledighet.

Flertallet viser til at disse partier har fremmet forslag om en rekke konkrete tiltak for å få arbeidsledige ungdommer i arbeid, og for å bedre arbeidsledige ungdommers levekår.

Flertallet viser til at den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere er over dobbelt så høy som blant etniske nordmenn. Ved utgangen av november 2003 viser tall fra SSB at det var 9,6 pst. arbeidsledige blant innvandrere. I grupper av innvandrere fra Afrika er ledigheten på hele 17 pst.

Flertallet mener at kampen mot arbeidsledighet og utstøting fra arbeidslivet må intensiveres. Flertallet

let mener dette må skje gjennom at det mellom annet satses på følgende:

- En aktiv næringspolitikk for å sikre eksisterende og skape nye arbeidsplasser.
- Opplæring til de som i dag står utenfor arbeidsmarkedet.
- Tilrettelegging for de som av helsemessige eller sosiale årsaker har blitt satt utenfor arbeidslivet slik at de kan stå i jobb etter evne.
- Et arbeidsliv som gir mindre sykdom og helseskader.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet konstaterer at ledigheten er for høy, for mange blir uførepensjonerte og sykefraværet er på et foruroligende høyt nivå. Utviklingen på disse områder er til dels alarmende og tiltak må iverksettes før utviklingen blir ytterligere forverret.

Disse medlemmer viser til at siden 1970-tallet har Norge blitt sterkt avindustrialisert. I 2001 lå industriens andel av BNP under 10 pst. Få andre land har hatt en tilsvarende sterk avindustrialisering.

I tillegg er en betydelig andel av industrien tilknyttet oljevirksomheten i Nordsjøen. I samme tidsrom er konkurransekraften blitt vesentlig svekket for norsk industri.

Disse medlemmer vil peke på at til tross for stort statlig kapitaloverskudd er det ikke blitt utviklet noen effektive finanssystemer i Norge som støtter nyskapende virksomhet. Norge har med andre ord fått en sterkt svekket industri og det er ikke utviklet noen nye store vekstnæringer som erstatning så langt.

Disse medlemmer mener dette fremtidsperspektivet ikke gir grunnlag for optimisme når det gjelder fremtidig sysselsetting og verdiskapning i Norge.

Disse medlemmer viser også til at nåværende kapasitet i oljesektoren trolig bare kan opprettholdes i ca. 5 år til. Det er nå 15 år siden det er gjort store nye funn i Nordsjøen. Oppdages ikke nye og lignende store oljefelter snart kan det bli vanskelig å opprettholde nasjonal levestandard og sysselsetting fremover om vi ikke allerede nå starter med å satse på nye vekstnæringer. For eksempel Havbruk, der Norge er fremst i verden og som er et område med et betydelig fremtidig potensial for sysselsetting og økt verdiskapning.

Disse medlemmer er også sterkt bekymret for den økende andelen av befolkningen som står utenfor arbeidslivet som uføre eller sykemeldte.

Disse medlemmer viser til at det i dag er til sammen 900 000 personer i alderen 16-74 år som ikke deltar i arbeidslivet. Ytterligere redusert yrkesfrekvens er en stor utfordring for både folketrygdens utgifter og i forhold til verdiskapning og sysselsetting. Innstramninger i sykelønnsordningen er neppe til å komme utenom i nær fremtid om man likere det eller ikke.

Disse medlemmer mener også fremtidens alderspensjon bør baseres på en pensjonsmodell der det offentlige yter en lik pensjon til alle uansett hva man har tjent tidligere eller hvor mange yrkesaktive år man

har bak seg. Pensjon ut over en lik folkepensjon til alle bør være den enkeltes eget ansvar.

3. HOVEDELEMENTER I ARBEIDET FOR ET VELFUNDERENDE ARBEIDSLIV

3.1 Sammendrag

3.1.1 Et inkluderende arbeidsliv

Mange som midlertidig faller ut av arbeidslivet pga. sykdom, yrkeshemming eller langvarig ledighet, har store problemer med å få jobb igjen. Det tyder på et insider-outsiderproblem i norsk arbeidsliv. Et inkluderende arbeidsliv (IA) innebærer at personer som har redusert yteevne, for eksempel pga. av sykdom eller skade, også gis muligheter til inntektsgivende arbeid. Tiltak som kan bidra til redusert omfang av uførepensjonering, førtidspensjonering og redusert sykefravær, er alle med på å fremme et inkluderende arbeidsliv.

Regjeringen legger stor vekt på å virkeliggjøre målet om et inkluderende arbeidsliv. Det er viktig at den enkelte kan utnytte sine evner og anlegg til beste for seg selv og samfunnet. En høy yrkesdeltakelse øker i tillegg tilgangen på varer og tjenester.

Regjeringen arbeider på et bredt felt for å oppnå dette. Arbeidstilsynet, trygdeetaten og Aetat arbeider alle på sine områder for å forebygge utstøting og lette inngangen til arbeidslivet. Arbeidsmiljølovgivningen legger sentrale rammer for arbeidsgivers plikter mht. å ivareta egne ansatte som får redusert arbeidsevne. Dette blir fulgt opp gjennom Helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet (HMS-arbeidet) på arbeidsplassen. Forslag om skjerpet vern mot diskriminering skal motvirke diskriminering i arbeidslivet bl.a. ved ansettelser. Aetats innsats for å få yrkeshemmede i arbeid har aldri vært større og vil bli ytterligere styrket.

3.1.2 Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv

Om lag halvparten av arbeidstakerne er nå ansatt i en IA-virksomhet. Avtalens mål er knyttet til redusert sykefravær, flere funksjonshemmede i jobb og økt pensjoneringsalder. Arbeidsplassen er den viktigste arena for å forebygge sykefravær, hindre utstøting og få flere med redusert funksjonsevne i arbeid. Forebygging av lange sykefravær synes særlig viktig da en betydelig andel av personer med langvarige sykefravær blir uførepensjonert. Det krever meningsfulle og inkluderende arbeidssteder, i tillegg til tilpasning av arbeidsplass og arbeidsoppgaver til den enkeltes arbeidskapasitet.

Det samlede evalueringsmaterialet fra arbeidet med IA-avtalen høsten 2003 viser at det ikke er realistisk å nå målet om en reduksjon i sykefraværet på 20 pst. innenfor avtaleperioden på 4 år. Evalueringsmaterialet viser at IA-avtalen og "IA-begrepet" har fått et betydelig omfang i norsk arbeidsliv. IA-bedriftene har til nå hatt lite fokus på ansettelse av personer med redusert funksjonsevne som i dag står utenfor arbeidslivet.

Regjeringen og organisasjonene i arbeidslivet er blitt enige om å forlenge IA-avtalen ut den avtalte prøveperioden, frem til utgangen av 2005. Partene har i den forbindelse utformet en felles erklæring som sammen

med gjeldende avtaletekst, vil danne grunnlag for det videre arbeidet.

I erklæringen legges det spesielt vekt på å forsterke oppmerksomheten på arbeidsplassen som kjernepunktet i IA-avtalen. Både arbeidsgiver og arbeidstaker må ta et større og mer forpliktende ansvar for å forebygge sykefravær, og for å legge forholdene til rette for raske tilbakevending til arbeid for sykemeldte.

I erklæringen presiseres det videre at alle delmål i IA-avtalen er likeverdige. Dette innebærer at IA-virkosomheter vil ha et spesielt ansvar for å tilby tiltaksplasser og jobb for yrkeshemmede, og være naturlige samarbeidspartnere for bl.a. Aetat i arbeidet med å få flere yrkeshemmede inn i arbeidslivet. Partene er enige om at IA-virkosomheter i tiden framover også bør sette seg konkrete mål for delmål to og tre.

Kommunalkomiteen har spesielt bedt Regjeringen se nærmere på muligheten for å fremme funksjonshemmedes deltakelse i arbeidslivet og om at det lages en handlingsplan for rekruttering av flere fysisk funksjonshemmede til stillinger i det offentlige. Gjennom Aetat og de virkemidlene etaten rår over, finnes en rekke ulike støtteordninger for å hjelpe yrkeshemmede inn i jobb. Innsatsen styrkes ytterligere i 2004. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2003-2004) fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Regjeringen ser på en egen handlingsplan som ytterligere et virkemiddel som kan bidra positivt til mulighetene for arbeid for yrkeshemmede. Departementet arbeider med en plan for rekruttering av flere yrkeshemmede til staten.

3.1.3 Mobilitet fremmer god ressursbruk og gir lav ledighet

Det er store strømmer på arbeidsmarkedet. Økt konkurranse gjennom nedbygging av handelshindringer for varer og tjenester som krysser landegrenser bidrar til endringer i næringsstrukturen. I tillegg er det betydelige strukturendringer innenfor de enkelte sektorene. Sammen med en stadig mer spesialisert arbeidsstyrke krever denne utviklingen mer av arbeidsmarkedets funksjonsmåte. Totalt er det over en halv million jobber som er ledige i løpet av et år. En stor gruppe går direkte fra en jobb til en annen. De tilhører de såkalte "insiderne". Andre skifter mellom ulike statuser, ut og inn av arbeidsstyrken eller mellom sysselsetting og ledighet. Mange av disse vil ha et mindre fast forhold til arbeidsmarkedet og et betydelig antall har problemer med å få fotfeste i arbeidsmarkedet. Den sistnevnte gruppen tilhører "outsiderne" på arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedspolitikken skal bistå begge disse gruppene med tilpasset service.

Deler av strukturendringene innebærer nedbemanninger eller nedleggelser av enkeltbedrifter. Mange av dem som blir ufrivillig ledig, vil måtte pendle eller flytte hvis de skal kunne utnytte sin kompetanse på en god måte. Det er viktig å motvirke at slike omstillinger og nedbemanningsprosesser reduserer arbeidstilbudet gjennom langvarig sykefravær og med fare for uførepensjonering. Aetat har en viktig oppgave med å legge

til rette for at fristilt arbeidskraft raskt kan finne seg nytt arbeid.

3.1.4 Ulike rammebetingelser i det offentlige og det private hemmer mobiliteten

I dag legger det offentlige beslag på vel 30 pst. av de sysselsatte i Norge. God utnyttelse av denne arbeidskraften har stor betydning for velferden gjennom de tjenester den yter. Som ledd i arbeidet med modernisering av offentlig sektor ønsker Regjeringen å utvikle en mer aktiv personalpolitikk knyttet til utvikling og omstilling. Det skal bidra til kvalifiserte og omstillingsdyktige medarbeidere.

Dagens meget lave mobilitet av arbeidskraft mellom privat og offentlig sektor hemmer den samlede utnyttelsen av kompetansen i samfunnet. Regjeringen ønsker å motvirke dagens relativt skarpe skille mellom et offentlig og et privat arbeidsmarked. For å oppnå dette synes det nødvendig å redusere forskjellene både vedrørende lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår mellom offentlig og privat sektor.

Ulike arbeidsrettsregler mellom privat sektor og kommunesektoren (arbeidsmiljøloven) og statlig sektor (tjenestemannsloven) bidrar til dagens meget lave mobilitet mellom disse sektorene. Arbeidslivslovutvalgets arbeid med en felles arbeidsmiljølov for hele arbeidslivet er derfor viktig for et bedre fungerende arbeidsliv.

Forskjellige ordninger for tjenstepensjoner bidrar til den lave mobiliteten av arbeidskraft mellom privat og offentlig sektor. Pensjonskommisjonens utredning vil danne grunnlaget for Regjeringens videre arbeid på dette området.

3.1.5 Kompetanse er blitt viktigere i arbeidslivet

Kompetansereformen er et viktig bidrag til å opprettholde høy yrkesdeltakelse. Gjennom reformen legger myndighetene til rette for å gi voksne mennesker bedre muligheter til opplæring og økt kompetanse bl.a. ved at den enkelte har rett til utdannelsespermisjon.

Kompetanse tilegnes på mange læringsarenaer. Arbeidsplassen er en av de viktigste. Det har derfor vært sentralt i kompetansereformen å styrke arbeidsplassen som et sted for læring og utvikle et system for dokumentasjon og verdsetting av den kompetansen som tilegnes på de uformelle læringsarenaene. Et nasjonalt system for vurdering av realkompetanse skal gi voksne bedre muligheter til å få dokumentert og verdsatt sin kompetanse både med tanke på arbeidslivet og for videre utdanning.

Voksne som trenger grunnskoleopplæring har fått lovfestet rett til dette. Det er også innført rett til videregående opplæring for voksne som ikke har slik utdanning. Opplæringen skal bygge på realkompetanse og kan dermed både bli et avkortet og tilpasset opplæringsløp. Også innenfor høyskolesystemet er loven endret slik at opptak og avkorting av studier kan skje på bakgrunn av realkompetanse. Utdannelsesinstitusjonene er videre gitt større administrativ og økonomisk handlefrihet slik at de kan tilby utdanning mot beta-

ling i tråd med etterspørselen. Studiefinansieringsmulighetene i Statens lånekasse for utdanning er lagt til rette for personer som tar etterutdannelse. Innenfor denne rammen er det i første rekke den enkelte arbeidstaker og arbeidsgiver som har ansvaret for det konkrete omfang og innhold av etter- og videreutdannelsen.

Norge har en befolkning med høy formell utdanning. Det er viktig med informasjon som kan bidra til at de utdannessøkende velger yrker det vil være behov for. Ungdom under utdanning og voksne med behov for omkvalifisering kan hente nyttig informasjon i yrkes- og utdanningsbasene samt veiledningsverktøyene på Aetats nettside: aetat.no. Arbeidsmarkedspolitikken bidrar gjennom arbeidsmarkedstiltakene til å fremme samsvar mellom kompetansen hos arbeidsledige og yrkeshemmede og kvalifikasjonskravene i de ledige stillingene.

3.1.6 Lønnsdannelsen skal bidra til høy sysselsetting og gi god utnyttelse av arbeidskraften

Norsk arbeidsliv preges av store nasjonale organisasjoner både blant arbeidstakerne og arbeidsgiverne. Dette gir et grunnlag for en koordinert lønnsdannelse. Hensikten med koordinering av lønnsfastsettelsen er at den skal bidra til felles forståelse blant arbeidsgivere og arbeidstakergrupper av hvor høy lønnsutviklingen kan være uten at det gir negativ utvikling i sysselsettingen og økende ledighet. Hvis enkelte grupper ser seg tjent med å forlate den organiserte lønnsdannelsen for å få økt handlefrihet, vil dette undergrave mulighetene for å holde lønnsøkningen samlet sett innenfor forsvarlige rammer.

Koordineringen i lønnsdannelsen bør skje innenfor en sentralt fastlagt ramme, men med stor lokal frihet til tilpasninger innenfor rammen. Frihet til lokal lønns-tilpasning innenfor rammen skal bidra til å hindre at det bygger seg opp lønsmessige ubalanser mellom ulike grupper.

3.2 Komiteens merknader

3.2.1 Inkluderende arbeidsliv (IA)

Komiteen mener alle målene i intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsmarked (IA-avtalen) er svært viktige. Disse målene er:

- å redusere sykefraværet med minst 20 pst. for hele avtaleperioden i forhold til nivået på sykefraværet i 2. kvartal 2001
- å få tilsatt langt flere arbeidstakere med redusert funksjonsevne enn i dag
- å øke den gjennomsnittlige avgangsalderen.

Komiteen ser på IA-avtalen som et av flere hjelpemidler for å redusere sykefraværet. Komiteen er ikke tilfreds med resultatene så langt, men mener det er for tidlig å konkludere om avtalens effekt. Komiteen er enig med partene i arbeidslivet og Regjeringen om å forlenge avtalen. Komiteen er opptatt av at avtalen skal gi resultater.

Komiteen vil vise til at halvparten av landets arbeidstakere er ansatt i en IA-virksomhet. Likevel er bare 23 pst. av norske bedrifter innen det private næringslivet IA-bedrifter. Av disse bedriftene kan hver fjerde rapportere om lavere sykefravær, mens hver tiende har hatt oppgang. Komiteen er ikke tilfreds med oppslutningen blant private bedrifter.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti er fornøyd med at det nå lages en handlingsplan for rekruttering av flere fysisk funksjonshemmede til stillinger i det offentlige. Altfor mange mennesker med funksjonshemminger står utenfor arbeidsmarkedet på grunn av arbeidsgivers manglende kunnskaper om og erfaringer med arbeidstakere med funksjonshemminger. En annen viktig årsak er utilstrekkelig tilrettelegging. Disse medlemmer viser til at arbeid er den viktigste sikring mot utstøting og fattigdom. Disse medlemmer vil derfor påpeke viktigheten av at alle skal kunne ta del i arbeidsmarkedet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener også at det flere steder er behov for økt grunnbemanning og bedre tilrettelegging for å nå målet om redusert sykefravær og flere i arbeid.

Flertallet mener det må føres en politikk hvor likestilling og likelønn, karrieremuligheter og mulighet til kompetanseutvikling er sentrale elementer. Flertallet mener at heltidsarbeid må være en rettighet og deltidsarbeid en mulighet.

Flertallet mener Regjeringens ensidige fokus på kutt i offentlige utgifter, er en medvirkende årsak både til at sykefravær og uføretrygding øker i offentlig sektor. Det fører også til for lite fokus på en hovedutfordring framover som blir å rekruttere og beholde nok kvalifisert personell i helse, velferd, omsorg og utdanning. Flertallet viser til at for første gang etter krigen falt sysselsettingen i kommunesektoren i fjor, på tross av at behovene for økt innsats på flere områder var sterkt dokumentert og at arbeidsrelatert sykefravær og uføretrygding økte sterkest innenfor disse sektorene.

Situasjonen må møtes med samlet innsats for å sikre nok utdanningskapasitet, motivere ungdom til å søke seg til slike jobber, systematisk arbeid for å bedre arbeidsmiljøet og minske helseskadelige belastninger i arbeidet og sikring av kvalitet i tjenesten. Offentlig sektor må selv sette klare måltall for rekruttering av yrkeshemmede og innvandrere, og finansiering av en slik satsing må synliggjøres i rammene for sektorene.

Flertallet fremmer derfor følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i budsjettet for 2005 fremme forslag om måltall for oppfylling av hovedmål 2 i IA-avtalen og rekruttering av ansatte med innvandrerbakgrunn i all statlig virksomhet."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil peke på at det er viktig at flest mulig av

landets innbyggere bidrar til landets velstand og velferd gjennom deltagelse i arbeidslivet. Det er en overordnet viktig oppgave å legge til rette for at avgangen fra arbeidslivet blir vesentlig lavere enn i dag.

Disse medlemmer viser til at Norge har bygget ut et omfattende velferdssystem spesielt etter at landet ble en oljenasjon tidlig på 70-tallet. Opprettelsen av folketrygden i 1967 var på mange måter den virkelige store starten på historien om den norske velferdsstaten.

Disse medlemmer konstaterer at i dag er mange ordninger under folketrygden kommet under sterkt press. Det blir stadig flere eldre, stadig flere blir uføre og det økende sykefraværet skaper grunn til stor bekymring. For øyeblikket lar velferdskostnadene seg finansiere. Men spørsmålet er ikke om, men når, kostnadene til offentlig finansierte velferdsytelser når slike høyder at man må stramme inn med kutt i tilvendte velferdsordninger som for eksempel sykelønn.

Disse medlemmer mener IA er verd å prøve ut, men at erfaringen så langt synes negative i forhold til intensjonen med IA.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til forsøk med 6-timersdag ved det svenske Toyotas hovedverksted i Göteborg. På ett år sank sykefraværet med 10 pst., produktiviteten økte med 40 pst. og fortjenesten økte med 23 pst. Det ble en "vinn-vinn"-situasjon. Ordningen er nå permanent og flere større offentlige og private virksomheter henter nå inspirasjon fra dette.

Dette viser at det er flere enn høyresidens tradisjonelle virkemidler med mer overtid, bemanningsreduksjon og større press mot færre ansatte, som kan gi både samfunnsmessig, bedriftsøkonomisk og personlig gevinst. Disse medlemmer mener det må gjennomføres forsøk med 6-timersdag og andre arbeidstidsreformer som er fleksible og tar hensyn til ulike faser i et yrkesaktivt liv. Det må settes av en pott på statsbudsjettet for å få i gang slike forsøk.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for forsøk med 6-timersdag og andre arbeidstidsreformer som er fleksible og tar hensyn til ulike faser i et yrkesaktivt liv."

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil vise til at gjennom det 20. århundre er normalarbeidstiden for en heltidssysselsatt om lag halvert. Dette er en god illustrasjon på forskjellen i velferd for arbeidstakere da og nå (Torp m.fl., 1994). Fra begynnelsen av 1960-tallet og fram til i dag har gjennomsnittlig ukeverk blitt redusert med om lag 10 timer. Den kraftigste reduksjonen fant sted på 1970- og 1980-tallet. I dag er faktisk arbeidstid i gjennomsnitt redusert med litt over én time sammenlignet med situasjonen i 1990. Reduksjonen i arbeidstid har kommet både som følge av sosiale reformer og ved at mange kvinner som er kommet inn i arbeidslivet arbeider deltid. Det er

først og fremst menn som har redusert sin arbeidstid. Blant kvinner har arbeidstiden vært om lag uendret eller økt svakt. Gjennomgående deltar kvinner i dag om lag 8 timer mindre per uke i det institusjonaliserte arbeidslivet enn menn. Ti år tidligere var forskjellen 10 timer.

Disse medlemmer vil videre vise til at siden den gjennomsnittlige arbeidstiden blant sysselsatte er redusert, har det effektive arbeidstilbudet økt mye mindre enn hva antall sysselsatte isolert skulle tilsi. Sysselsettingen har økt med over 20 pst. de seneste 20 år, mens timeverkene i samme periode har økt med under halvparten av dette. Etter 2000 har utførte timeverk falt relativt markert. Dette må bl.a. ses i sammenheng med økt antall feriedager. Økning i sykefraværet etter midten av 1990-tallet har også bidratt til å redusere veksten i antall utførte timeverk.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener endret alderssammensetning ("eldrebølgen") vil kunne medføre økt knapphet på arbeidskraft i tiårene som følger. En av de største utfordringene i den økonomiske politikken er derfor knyttet til å opprettholde et høyt arbeidstilbud. I en slik situasjon vil det være uheldig, og svært dyrt i realøkonomisk forstand, å redusere normalarbeidstiden. Disse medlemmer mener en ytterligere reduksjon i arbeidstiden vil direkte gå utover velferdsnivået i Norge. Disse medlemmer vil likevel påpeke at det er ingen hindringer for bedrifter som mener det er i egen interesse å senke normalarbeidstiden.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener det er spesielt viktig å legge til rette for en best mulig rekruttering til arbeidslivet av både mennesker med minoritetsbakgrunn og yrkeshemmede. Flertallet ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med egnede virkemidler.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til tiltak 6 i Handlingsplanen mot rasisme og diskriminering som pålegger alle statlige virksomheter å innkalle minst én søker med minoritetsbakgrunn til intervju ved tilsettinger, forutsatt at søkeren er kvalifisert for stillingen. Disse medlemmer mener det er behov for å utvide dette pålegget til også å gjelde frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner o.l. som mottar statlig støtte. Arbeidsgivers styringsrett i tilsetting påvirkes ikke av endringen.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for nødvendige endringer i regelverket slik at også frivillige organisasjoner og institusjoner som får støtte fra staten, pålegges å innkalle minst én kvalifisert søker med innvandrerbakgrunn ved tilsettinger."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil framheve at stadige omstillinger og nedbemanningsprosesser medfører at arbeidslivet blir stadig tøffere og dermed at flere støtes ut. Ved utgangen av første kvartal 2004 mottok til sammen 303 397 personer uføreytelser i Norge. Det betyr at hele 10,5 pst. av befolkningen mellom 18 og 67 år mottar uføreytelser. Dessuten blir gjennomsnittsalderen for uføre stadig lavere. For 2004 ligger uføreytelserne an til å innebære en kostnad for Rikstrygdeverket på nærmere 40 mrd. kroner. Flertallet mener at denne utviklingen avspeiler at vi ikke har maktet å legge vårt nærings- og arbeidsliv til rette på en måte som gjør det mulig for titusener av delvis arbeidsdyktige mennesker å gjøre en innsats for fellesskapet.

Flertallet vil påpeke betydningen av et inkluderende arbeidsliv, der det er rom for alle. Det er god arbeidsmarkedspolitikk, god familiepolitikk, god helsepolitikk og god sosialpolitikk. Mindre stress, bedre arbeidsmiljø og tilrettelegging vil gjøre at flere kan arbeide og færre blir syke. Det vil alle tjene på. Flertallet mener det er viktig å bekjempe utstøting og gjøre terskelen lavere for å komme seg inn i arbeidslivet. Derfor vil flertallet arbeide for å hindre at arbeidstakerne mister rettigheter, at stillingsvernet svekkes og overtidspresset øker.

Flertallet viser til at myndighetene og partene i arbeidslivet inngikk intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA) den 3. oktober 2001. De tre hovedmålene er å redusere sykefravær og uføretrygding, få flere arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne i arbeid og øke den reelle pensjonsalderen.

Flertallet mener at dette er viktige målsettinger for å sikre velferden både for den enkelte og for samfunnet. Arbeid skaper velferd. Flertallet viser til at målgruppen for avtalen er eldre arbeidstakere, langtidssykmeldte og arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne. Flertallet mener at oppmerksomhet må rettes både mot dem som allerede er inne i eller på vei ut av arbeidsmarkedet, og de som er trygdet og ønsker jobb.

Flertallet vil framheve at tiltak for å forlenge yrkeskarrieren til den enkelte må omhandle tiltak som gjør at den enkelte arbeidstaker både vil, kan og får lov til å stå lenger i jobb.

Flertallet mener at det å ville, er knyttet til motivasjon. Flertallet er derfor av den oppfatning at tiltak må rettes inn slik at den enkelte ønsker arbeid framfor fritid og pensjonisttilværelse.

Det å kunne, er knyttet til helse, arbeidsbelastninger og kompetanse. Derfor mener flertallet at tiltak for å bevare den enkeltes arbeidsevne er grunnleggende.

Det å få lov, handler om at arbeidsgiver må ønske å beholde og/eller rekruttere eldre arbeidstakere.

Flertallet mener derfor at det må settes i verk et bredt spekter av tiltak som både stimulerer den enkelte og arbeidsgivere slik at flere kan stå lenger i jobb. Men samtidig er det slik at det å kunne stå lenger i jobb betinger en aktivt forebyggende innsats hele yrkeslivet igjennom. Det tydeliggjør behovet for tiltak som legger

til rette for et mindre stressende, et varmere og et friskere arbeidsliv.

Flertallet understreker betydningen av at myndighetene tar IA-avtalen på alvor og trekker sammen med partene i arbeidslivet. Flertallet mener dette ikke er mulig dersom Regjeringens visjon for et selvregulerende arbeidsliv blir lagt til grunn.

Flertallet mener at det aktivt må støttes opp om intensjonsavtalen for et inkluderende arbeidsliv mellom partene i arbeidslivet og Regjeringen som virkemiddel i arbeidet med å motvirke utstøting. Flertallet mener det må arbeides for at yrkeshemmede og funksjonshemmede i langt større grad får innpass i arbeidsmarkedet, og at det må legges til rette for at personer med helseplager kan beholde jobben.

Flertallet mener at det er grunnleggende å sikre vernet om arbeidstakers helse, trygghet og velferd. Det må i sterkere grad tas i bruk virkemidler som straffer helseskadelige arbeidsplasser og praksis, og som sikrer universell utforming og tilrettelegging.

Flertallet vil påpeke viktigheten av at funksjonshemmende barrierer blir bygget ned og at tjenester og hjelpemidler som sikrer samfunnsmessig likestilling er tilgjengelige. Flertallet viser til Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets respektive forslag og merknader i Innst. S. nr. 162 (2003-2004) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Flertallet vil spesielt påpeke at funksjonssassistentordningen, BPA og transportordninger er helt sentrale for å realisere hovedmål 2 i IA-avtalen. Flertallet vil også påpeke at det er avgjørende at Aetat har nok og hensiktsmessige økonomiske virkemidler til at målene kan realiseres.

Flertallet viser til at arbeidet med IA-avtalen hittil ikke har medført positive resultater for sysselsetting av funksjonshemmede. 20 000 færre funksjonshemmede deltar i arbeidslivet denne høsten enn ifjor. For de to årene intensjonsavtalen har vært i funksjon er det 32 000 færre funksjonshemmede i arbeid. Flertallet er kjent med at staten mangler måltall for egen virksomhet og for offentlig sektor og det må synliggjøres i budsjettene hvordan dette er prioritert.

Flertallet mener innsatsen for et inkluderende arbeidsliv må økes, blant annet ved å øke innsatsen gjennom arbeidslivssentrene. Flertallet viser til at tilretteleggingstilskuddet er en viktig del av Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv, og at det ikke kan aksepteres at arbeidet stanser eller bremses opp fordi bevilgningen blir oppbrukt før budsjettårets slutt.

Flertallet mener tilbudet til yrkesmessig attføring må bli mer skreddersydd og tilpasset den enkeltes behov og muligheter. Dette tilsier behov for større fleksibilitet i håndteringen av regelverket for lengden på og innholdet i en attføringsprosess. Flertallet understreker betydningen av at den enkelte ikke demotiveres som følge av for snevert regelverk og trange rammer som hindrer tilpassing av attføringsopplegget. Flertallet mener at de nødvendige avveininger og beslutninger om innhold og lengde og hvem som kan ha nytte

av utdanning som attføring skal og må avgjøres av Aetat, ut fra en individuell vurdering.

Komiteen er kjent med at Mental Helse og Arbeidstilsynet er i ferd med å avslutte det treårige samarbeidsprosjektet telefontjenesten "Telefon for arbeidslivet". Komiteen viser til at ECON-analyse har evaluert telefontjenesten og konkluderer med at telefontjenesten har nådd sine mål om å hjelpe personer i arbeidslivet med å takle psykososiale og andre problemstillinger og at sykmeldte arbeidstakere faktisk har kommet raskere inn i arbeid igjen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener telefontjenesten er et viktig virkemiddel for å nå målsettingene i et inkluderende arbeidsliv, og for å få ned sykefraværet. Flertallet er kjent med at det er søkt Arbeids- og administrasjonsdepartementet om forlengelse av ordningen i tre nye år, og ber Regjeringen sørge for at Arbeidslivstelefonen kan drives videre slik det er søkt om.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti er kjent med at Arbeids- og administrasjonsdepartementet nå har en søknad til behandling, og mener at det vil være galt å konkludere uten å kjenne alle detaljer. Disse medlemmer vil derfor ikke konkludere før departementet har gjennomgått søknaden grundig.

3.2.2 *Arbeidsinnvandring*

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti, vil vise til at en av Norges største utfordringer i løpet av 20 til 30 år er mangelen på arbeidskraft. I 1967 var det 3,9 yrkesaktive per pensjonist, i 2003 var der 2,6 og i 2050 er prognosene 1,6.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener at uten arbeidsinnvandring og høyere reell pensjonsalder vil svært mange jobber i fremtiden stå ledige. Disse medlemmer vil også peke på at hele velferdsstaten vil komme under ekstremt press dersom ikke tiltak fattes.

Disse medlemmer vil spesielt vise til Pensjonskomisjonens forslag om stimulering til å bli værende i arbeidsmarkedet lenger.

Komiteen viser til de enkelte fraksjoners merknader og forslag i Innst. S. nr. 149 (2003-2004) og Innst. O. nr. 64 (2003-2004) Om lov om endringer i utlendingsloven.

Komiteen viser til at et enstemmig Storting har sluttet seg til at det innføres overgangsordninger slik at arbeidstakere fra de nye medlemslandene bare kan ta arbeid dersom ansettelsen er på full tid og de har lønns- og arbeidsvilkår etter gjeldende norsk tariffavtale eller det som er vanlig på samme sted og yrkesområde.

Komiteen viser til at overgangsordninger bare kan innføres i forhold til fri bevegelse av arbeid, det vil si overfor arbeidstakere som søker arbeid i norsk bedrift. Det er imidlertid ikke adgang til overgangsordninger i forhold til fri bevegelse av tjenester, det vil si i forhold til selvstendig næringsdrivende og bedrifter som utstasjonere egne ansatte i Norge.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener det er behov for tiltak for å forhindre sosial dumping og undergraving av norske lønns- og arbeidsvilkår som følge av at bedrifter tar med egne ansatte til arbeidsoppdrag i Norge. Flertallet har derfor gått inn for:

- en utvidelse av Arbeidstilsynets fullmakter til håndheving av regler nedlagt i allmenngjorte tariffavtaler og styrket kontroll med overholdelsen av reglene om arbeidstid og andre aktuelle vilkår i arbeidsmiljøloven, samt standarder for bolig- og brakkeforhold, i forbindelse med utstasjonering av arbeidstakere.
- en utvidelse av rapporteringsplikten til Sentralskattekontoret for utlendingssaker til å gjelde alle utenlandske arbeidstakere innen alle bransjer.
- adgang til å pålegge arbeidsgiver å sørge for at alle ansatte har identitetskort, adgang til å pålegge arbeidstakere å vise identitetskort på forespørsel fra offentlig myndighet, samt adgang til å pålegge arbeidsgiver, hovedentreprenør eller den som har kontrakt med en byggherre å kunne legge fram mannskapslistene og dokumentasjon av lønnsforhold og utbetalt lønn.
- at Arbeidstilsynet overtar ansvar for å føre tilsyn med at vilkårene for innvilgelse av arbeidstillatelse gitt av UDI følges.
- at Arbeidstilsynets og andre relevante tilsyns fullmakter til kontroll og iverksettelse av sanksjoner overfor virksomheter som bryter regelverket utvides, slik at regelverket, inklusive vilkår om lønn, arbeidstid og boforhold, blir fulgt.
- at virksomheter som benytter arbeidstakere uten arbeidstillatelse, skal anmeldes og at de skal idømmes betydelige bøter og inndraging av fortjeningen.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener det ytterligere er behov for:

- lovhjemmel som i forbindelse med tjenesteleveranser, anbud og underentrepriser gir tillitsvalgte rett til innsyn i lønns- og arbeidsvilkår hjemlet i lov og arbeidsavtale (jf. arbeidsmiljøloven § 55 C) hos underentreprenører, men slik at det ikke omfatter rett til innsyn i personlige forhold eller andre fagforeningers kollektivavtale.

- lovhjemmel som gir tillitsvalgte rett til drøfting i forbindelse med beslutninger om innleie og underentrepiser.
- lovhjemmel som sikrer at hovedentreprenør, eller den som har kontrakt med byggherren, gjøres ansvarlig for at underentreprenører betaler skatter og avgifter, og følger gjeldende lov- og regelverk, og at byggherrens ansvar for å sikre lovlige forhold på bygg- og anleggsplass innskjerpes.
- å implementere ILO-konvensjon nr. 94 i norsk lovgivning.
- lovhjemmel om godkjenning, registrering og kontroll av byråer som driver formidling eller utleie av arbeidskraft i Norge.
- å utvide ordningen med regionale verneombud til flere bransjer.

Dette flertallet viser til behovet for seriositet i alle bransjer og behovet for bedre og ikke svekket kontroll med virksomheter i utleiemarkedet. Dette flertallet vil derfor gå imot fjerning av garantistillelse for utleie og formidlingsvirksomhet, inntil det foreligger en offentlig godkjennings- eller sertifiseringsordning for bransjen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet viser til at det i lys av usikkerheten knyttet til konsekvensene av økt arbeidsinnvandring fra EØS-området de nærmeste årene, ikke bør foretas en liberalisering av lovverket som regulerer arbeidsinnvandring fra land utenfor EØS i denne perioden.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er uenig i den påstand at mangel på arbeidskraft blir et stort problem i fremtiden. Man kan ikke ensidig legge demografiske fremskrivninger til grunn for så å konkludere med at det vil oppstå mangel på arbeidskraft innenlands og at dette tilsier behov for økt arbeidsinnvandring.

Disse medlemmer vil vise til at ny teknologisk utvikling, innovasjon og effektivisering i næringslivet trolig vil føre til at hver og en av oss blir langt mer effektive og produktive og at dette mer enn nok vil kompensere for at antall yrkesaktive ikke øker like mye som antall eldre og pensjonister. Videre viser disse medlemmer til det den store utnyttede arbeidskraftreserven som finnes i form av å redusere antall uføre, syke og ledige, samt flere i heltidsarbeid fremfor i deltidsarbeid. Samtidig kan det frigjøres arbeidskraft fra subsidierte næringer som landbruket som har en relativt stor oversysselsetting. Det er også et stort potensial gjennom effektivisering i offentlig sektor, samt å frigjøre og overføre kompetent arbeidskraft fra offentlig sektor til mer verdiskapende innsats i privat sektor.

Disse medlemmer ser derfor ingen grunn i overskuelig fremtid for å liberalisere regelverket for arbeidsinnvandring fra land utenfor EØS området.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at Norge trenger den kulturelle og økonomiske stimulans som immigrasjon og emigrasjon gir. Sett i lys av et stadig mer globalt kunnskaps-, arbeids- og varemarked, er behovet for langt bredere og mangfoldig kompetanse udiskutabelt.

Disse medlemmer viser til at Norge har en liten, åpen og internasjonalisert økonomi som presses av dereguleringer og liberalisering på stadig flere områder. Store endringer i arbeidsmarkedet, både nasjonalt og internasjonalt, økt bruk av utleie og privat arbeidsformidling gjør at det kreves et sterkere politisk grep for å sikre et velfungerende og sivilisert arbeidsmarked.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti mener det ikke er EØS-utvidelsen i seg selv, men mangel på effektive kontrolltiltak og regler mot sosial dumping som gjør at sosial dumping er et økende problem i Norge. Dette rammer enkeltmennesker økonomisk og helsemessig, svekker respekten for lovverk og spilleregler med svært alvorlige konsekvenser for seriøse bedrifter som ikke kan hevde seg i konkurranse med de useriøse. Eksempler finnes i flere bransjer og har oppstått uavhengig av EØS-utvidelsen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil derfor understreke at varige og sterke tiltak mot sosial dumping trengs og at overgangsordninger kun er et midlertidig tiltak inntil nytt og effektivt regime mot sosial dumping er etablert. Brudd på norsk lov må føre til en straff som avskrekker.

Disse medlemmer viser til Regjeringens passivitet på dette området og at de aktivt motsetter seg viktige tiltak for å motvirke sosial dumping som fører til press på lønns- og arbeidsforhold for alle ansatte og rammer de med usikre jobber hardest. Det vil også ramme seriøse bedrifter og svekke skattegrunnlaget for velferden.

Disse medlemmer vil påpeke at Regjeringen ved flere anledninger har vist til at fagbevegelsens mulighet til å kreve hele eller deler av tariffavtaler allmenngjort, er det beste virkemidlet mot sosial dumping. Regjeringen hindrer imidlertid både Arbeidstilsynets og fagbevegelsens muligheter til å fastslå at sosial dumping foregår, ved å gå imot forslag om å øke muligheten for innsyn i lønns- og arbeidsvilkår.

Disse medlemmer viser til at det er et stort behov for ulike godkjenningsordninger for å sikre seriositet i ulike bransjer. Disse medlemmer viser til godkjenningsordningen. Ren utvikling som ble opprettet av Servicebedriftenes landsforening (SBL) og Norsk Arbeidsmandsforbund (NAF) i 1993, for å sikre lovlige lønns- og arbeidsforhold, minske useriositet og svart arbeid i renholdsbransjen. Ordningen ble ansett som meget vellykket både av myndighetene og bransjen. Skattedirektøren uttalte i brev av 28. mai 1998 at ordningen var et avgjørende bidrag for å redusere svart

arbeid og at skatteetaten selv ikke kunne utføre den typen kontroll.

Imidlertid ble ordningen nedlagt fordi AAD tolket regelverket rundt anbud og offentlige anskaffelser slik at det ikke var lov å kreve godkjenning av en privat godkjenningsordning, i tillegg til offentlige godkjennings- og tilsynsordninger. Disse medlemmer mener det er helt avgjørende at det opprettes tilsvarende offentlige godkjenningsordninger i ulike bransjer, særlig innenfor tjenestesektoren.

Disse medlemmer viser til nødvendige forslag til tiltak som ble fremmet under stortingsbehandlingen av EØS-utvidelsen.

Disse medlemmer vil spesielt påpeke behovet for at selvstendig næringsdrivende som i realiteten utfører ordinært lønnsarbeid, skal regnes som arbeidstakere hva angår lønns- og arbeidsforhold.

3.2.3 Mobilitet

Komiteen viser til at EU-utvidelsen 1. mai 2004 har store konsekvenser for det norske arbeidsmarkedet. Utvidelsen bidrar til et enda større felles arbeidsmarked som Norge er en del av.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener utvidelsen er grunnleggende positiv, men den gir oss samtidig utfordringer. Globaliseringen fører også til at arbeidsmarkedet endres. Disse medlemmer viser til at utviklingstrekkene er et stadig sterkere fokus på kostnader, kvalitet og leveringstid.

Disse medlemmer vil vise til at rundt en halv million jobber står ledige i løpet av et år. Samtidig, viser tall fra 1997, at i gjennomsnitt 11 pst. skifter arbeid i året. Det er lavere i forhold til land det er naturlig å sammenligne seg med. Disse medlemmer mener at en god arbeidsmarkedspolitikker legger til rette for at færrest mulig er innom lediggang i et jobbskifte. Et annen viktig moment er at langtidsledighet motvirkes gjennom målrettede tiltak. Disse medlemmer vil vise til merknader under kapittelet Aetat.

Disse medlemmer mener at et av de grunnleggende problemene i det norske arbeidsmarkedet er den lave mobiliteten mellom offentlig og privat sektor. Det skyldes i stor grad ulike rammebetingelser. Disse medlemmer viser til at Pensjonskommisjonen blant annen skulle "avklare hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem".

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, ser at det er et relevant tema at ulike pensjonsordninger i privat og offentlig sektor kan forhindre folk i å bytte jobb og mener dette må vurderes under behandlingen av pensjonskommisjonens innstilling.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener et enhetlig pensjonssystem i både offentlig og privat sektor er viktig for å forbedre mobiliteten

mellom de to sektorene. Disse medlemmer vil også peke på at en mer effektiv offentlig forvaltning vil frigjøre arbeidskraft som igjen vil øke mulighetene til vekst i privat sektor. Disse medlemmer mener det er viktig at strømmene i arbeidsmarkedet går mest mulig smidig for å oppnå høyt realisert arbeidstilbud og lav arbeidsledighet. Spesielt langvarig arbeidsledighet må motvirkes. Disse medlemmer vil peke på viktigheten av en konstant gjennomgang av myndighetsbestemte reguleringer slik at ikke flyten av arbeidskraft utilsiktet begrenses. Disse medlemmer mener private firmaer som formidler og leier ut arbeidskraft gjør det lettere å koble arbeidstakere med arbeidsgivere som har behov for akkurat deres kompetanse. Det gjør det også lettere for små og mellomstore bedrifter å konkurrere om oppdrag som medfører arbeidstopper. Utleie og formidling av arbeidskraft bidrar dermed både til å styrke næringslivets konkurranseevne og til et bedre fungerende arbeidsmarked der folk kommer raskere i arbeid.

Disse medlemmer viser til kravet om garantistillelse overfor utleie- og formidlingsvirksomheter har gjort at det i praksis har vært opp til banker og forsikringsselskaper å vurdere hvilke formidlings- og utleievirksomheter som kan etableres. Det gir ingen sikkerhet for at bare seriøse virksomheter får starte opp. Å fjerne garantikravet, men beholde kravet om registrering som aksjeselskap eller allmennaksjeselskap ville samtidig skapt sterke begrensninger på mulighetene til å drive formidlings- og utleievirksomhet, uten at det hadde sikret flere seriøse aktører.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil ha et pensjonssystem som sikrer en rimelig pensjon for alle, som er til å stole på og som stimulerer til arbeid. Pensjonssystemet må være sosialt rettferdig og det må sikre lavtlønte gode pensjoner.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti avviser alle forslag om privatisering av folketrygden og er derfor imot forslag om at deler av folketrygden skal plasseres individuelt i aksjemarkedet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil understreke betydningen av en framtidig pensjonspolitikker som minsker inntektsforskjellene, også mellom menn og kvinner.

3.2.4 Kompetanse

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil understreke at dagens arbeidsliv kjennetegnes av raske teknologiske, strategiske og organisatoriske endringer. Flertallet viser til at etterspørselen etter kompetanse hos arbeidstakere er i stadig endring, og at det må jevnlig arbeides for å tilrettelegge for kontinuerlig kompetanseheving

for alle arbeidstakere. Flertallet har merket seg at en arbeidslivsundersøkelse som er gjennomført i 40 land, viser at Norge ligger på bunn i gjennomføring av et inkluderende arbeidsliv.

Flertallet viser til at i 2003 fikk 65,8 pst. av søkere over 26 år avslag på søknad om videregående opplæring. I gruppen 21 til 25 år fikk 61 pst. avslag. Flertallet mener at retten til videregående opplæring for voksne må bli reell. Flertallet viser til at Regjeringen har valgt å kutte i etter- og videreutdanningsformål de siste årene, og at konsekvensene av dette betyr at oppfølgingen av Kompetansereformen står i fare. Flertallet viser til Dokument nr. 8:45 (2003-2004) om å revitalisere Kompetansereformen som en utdannings- og arbeidslivsreform.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil vise til at Norges avgjørende fortrinn i en mye sterkere konkurranse med lavkostland er den høyt kvalifiserte arbeidskraften.

Disse medlemmer viser til at kompetanse tilegnes på mange læringsarenaer, og at arbeidsplassen er en av de viktigste. Disse medlemmer vil også vise til at de nordiske landene er i en europeisk særstilling når det gjelder bedrifter som tilbyr sine ansatte personalopplæring. I norske foretak i privat sektor tilbyr 86 pst. en eller annen form for personalopplæring. Med unntak av Nederland er det ingen europeiske land som har en andel over 80 pst.

Disse medlemmer er glad for at det nå er lovfestet at voksne har rett til grunnskoleopplæring og at det er innført en rett til videregående opplæring for voksne som ikke har slik utdanning.

3.2.5 Lønnsdannelse

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det er snart en 100-årig tradisjon for nasjonalt framforhandlede avtaler om lønn i Norge. Avtalene er minstelønnsavtaler som bygger på lokale ordninger og tilpasninger. Dette er et system som flertallet mener har bidratt til både rettferdig fordeling og produktivitetsvekst. Flertallet mener derfor at det må bygges videre på dette systemet.

Flertallet vil hevde at likelønn handler om rettferdighet og at store forskjeller i lønn er et tegn på ulik grad av frihet. I 1959 ratifiserte Norge ILO-konvensjon nr. 100 om lik lønn for arbeid av lik verdi. Lik lønn for arbeid av lik verdi ble nedfelt i likestillingsloven av 1978.

Flertallet vil påpeke at det er gjort lite praktisk i forhold til verdifastsettelse av arbeid. Arbeidsvurderingsutvalget kom med sin utredning i 1997, men foreløpig er ingen av forslagene behandlet politisk, langt mindre satt ut i livet. Verdivurdering av arbeid kan være en viktig faktor i likelønnsarbeidet.

Flertallet påpeker at lite tyder på at det skjer en utjevning av lønnsforskjellene mellom menn og kvinner. Likestillingsbarometeret fra 2003 viser at forskjell-

lene mellom manns- og kvinnelønna har økt. Flertallet viser til at kvinner fortsatt tjener mindre enn menn i alle bransjer og årsakene er mange. Det er langt flere kvinner enn menn som arbeider mindre enn full tid, og som arbeider i såkalte lavtlønnsyrker. Men det er også fortsatt slik at kvinner som gjør samme arbeid som sine mannlige kolleger får mindre betalt. De to første årsakene er av strukturell art, og forklarer størsteparten av lønnsforskjellene.

Det er en sterk sammenheng mellom det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og lønn. Menn og kvinner jobber i stor grad i forskjellige sektorer og yrker. Best kjønnsbalanse er det i yrker innenfor finans og forsikring, varehandel, hotell og restaurant.

Flertallet viser til at verken behovene for økt arbeidskraft i tradisjonelle kvinneyrker eller like-lønnsspørsmålet kan løses uavhengig av at lønns- og arbeidsgiverpolitikken i offentlig sektor tar hensyn til dette.

Flertallet viser til ulike budsjettinnstillinger der flertallet har fremmet forslag om en likelønnsrett på 100 mill. kroner for å sikre framdrift i arbeidet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener norsk arbeidsliv preges av en spesielt høy grad av nasjonale fremforhandlede avtaler i arbeidsmarkedet. Den sentrale lønnsdannelsen er i Norge betydelig sammenlignet med OECD-området.

Disse medlemmer mener rammebetingelsene for arbeidslivet må legges til rette for endring, ikke blokkere eller hindre omstilling. Det innebærer at lov- og avtaleverk i mye sterkere grad må legges til rette for at man finner frem til løsninger som passer på den enkelte arbeidsplass. Det gjelder spesielt fastsettelse av lønn, arbeidstid, arbeidsordninger, samarbeidsformer og ansettelsesmåter.

3.2.6 Lønnsplikt under permittering

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at Regjeringen i St.prp. nr. 1 (2003-2004) og Ot.prp. nr. 12 (2003-2004) foreslo store endringer av permitteringsloven. Forslaget innebar en utvidelse av arbeidsgiverperioden ved permittering fra 3 til 30 dager og at maksimal permitteringsperiode skulle være 26 uker. Disse medlemmer viser til at budsjettforliket mellom Arbeiderpartiet og regjeringspartiene førte til en klar forbedring for bedriftene og arbeidstakerne ved at arbeidsgiverperioden ble redusert fra 30 til 10 dager og at permitteringsperioden ble utvidet til 42 uker.

Disse medlemmer viser for øvrig til at Arbeiderpartiet i alternativt statsbudsjett for 2004 foreslo at arbeidsgiverperioden ved permittering skulle være 3 dager og at permitteringsperioden skulle være 42 uker.

Disse medlemmer mener at en permitteringsperiode på 26 uker normalt bør være lang nok, men at ordningen i perioder med høy ledighet kan utvides til 42 uker. I perioder med høy ledighet er det mer sannsynlig at de permitterte blir arbeidsledige, enn at de får annet arbeid når permitteringsperioden er slutt. I en slik

situasjon bør en lengre permitteringsperiode tillates for å sørge for at arbeidstakerne fortsatt har tilknytning til bedriften, slik at verdifull kompetanse ikke forsvinner.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til egne forslag og merknader i Innst. O. nr. 34 (2003-2004) til behandlingen av Ot.prp. nr. 12 (2003-2004) om lønnsplikt under permitteringer. Innstrammingene rammer både store og små bedrifter når de har det som vanskeligst og fører til at folk som bedriften trenger, sies opp. Dette rammer kompetanseoppbyggingen og svekker konkurransekraften, både for bedrift og arbeidstaker. Økt bruk av midlertidig ansatte og mer innleie er ingen god løsning verken for bedriftene eller for ansatte.

Disse medlemmer mener det offentlige innsats overfor bedrifter og arbeidstakere må siktes inn på å bidra i vanskelige tider, å fremme langsiktig kompetanseoppbygging og konkurranseevne. Permitteringsreglene bør derfor endres slik at permitteringsperioden kan være 52 uker for enkelte bransjer og at lengden på arbeidsgiverperioden blir kortere.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener arbeidsgiverperioden ved permittering bør være tre dager og at permitteringsperioden i tider med høy ledighet bør være 42 uker.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Senterpartiet foreslo at permitteringsperioden skulle være 52 uker, og at arbeidsgiverperioden skulle være 3 arbeidsdager ved hel permittering. Dette medlem viser også til behandlingen av statsbudsjett for 2004 hvor det er funnet rom for en slik ordning i Senterpartiets alternative statsbudsjett.

3.2.7 *Sluttvederlag*

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at det i flere land i Europa bl.a. Frankrike, Storbritannia og Spania finnes ulike typer ordninger som påfører eierne av bedrifter en kostnad ved utflagging og som sikrer de ansatte noe økonomisk kompensasjon. Dette betyr at det kan koste mer å flytte produksjon og arbeidsplasser til Norge fra enkelte land, mens vi ikke har tilsvarende kostnader knyttet til bedrifter som vil flytte fra Norge. Disse medlemmer mener det kan være behov for slike ordninger også i Norge.

4. AETAT

4.1 Sammenheng

4.1.1 *Myndighetsansvar*

Arbeidsmarkedspolitikken bygger på at den enkelte selv har ansvar for å skaffe seg arbeid og at den enkelte har ansvar for sin egen arbeidskarriere. Myndighetene bør ikke blande seg inn i arbeidsmarkedsbeslutninger som den enkelte utmerket klarer på egen hånd.

Utgangspunktet for arbeidsmarkedspolitikken er behovene til de som er i arbeidsmarkedet, arbeidssøkere og arbeidstilbydere. Aetat er de arbeidsledige og de yrkeshemmedes støtteapparat. Aetats tjenester må løpende tilpasse seg de tjenester brukerne har behov for. Aetat skal både ha lett tilgjengelige tjenester som dekker hele arbeidsmarkedet, og særlige tjenester og tiltak for grupper som har problemer med å finne seg arbeid eller har behov for attføring for å bli klar for arbeidsmarkedet. Slik vil etaten bidra til et velfungerende arbeidsmarked, god brukerservice og effektiv ressursbruk.

Det er i samfunnets interesse at flest mulig kan komme i jobb og forsørge seg ved hjelp av egen inntekt. Myndighetene har et ansvar for de som ikke kan forsørge seg selv pga. arbeidsledighet eller arbeidsuførhet. Det innebærer et ansvar for å sikre arbeidsledige og yrkeshemmede nødvendige økonomiske midler. I tillegg har myndighetene et ansvar for å vurdere behov og fremskaffe aktuelle tjenester og nødvendige tiltak som kan hjelpe arbeidssøkere inn i jobb.

Å avklare borgeres rettigheter og forvalte regelverk og økonomiske ytelser er myndighetsutøvelse. Det er en grunnleggende oppgave for offentlig sektor. I offentlighetsloven er det bl.a. nedfelt et ansvar for å informere og veilede brukerne. En sentral oppgave for Aetat er å vurdere hvorvidt søkere har rett til individbaserte ytelser (dagpenger, attføringspenger, individstønad, mv.). Videre er det arbeidsmarkedsmyndighetenes ansvar å vurdere hvorvidt individet har behov for ulike former for oppfølging (f.eks. deltakelse på arbeidsmarkedstiltak).

4.1.2 *Flere aktører bør stimuleres til å tilby arbeidsmarkeds tjenester*

Aetat har et ansvar for å frembringe en hensiktsmessig infrastruktur for aktørene som er i arbeidsmarkedet. Løpende oppdaterte internettbaser over ledige stillinger og arbeidssøkere er viktige deler av infrastrukturen. Slike databaser gir private aktører et grunnlag for å kunne bidra til å fremme et velfungerende arbeidsmarked.

Et godt fungerende privat marked med mange leverandører av ulike koblingstjenester som arbeidsformidling/elektroniske formidlingsbaser på internett, utleie og headhunting er viktige for at arbeidsmarkedet skal være fleksibelt og fungere godt uten omfattende offentlig inngrep eller ressursbruk. Åpningen av utleie- og formidlingsmarkedet for private aktører har lagt forholdene bedre til rette for at arbeidsgiverne kan få tilfredsstilt sitt behov for arbeidsmarkeds tjenester. Tilbydere av utleie- og formidlingstjenester bidrar til at et bredt spekter av tjenester blir tilbudt, både mht. innhold, kvalitet og pris. Et stort antall bedrifter i disse bransjene viser at det er mange arbeidsgivere som etterspør slike tjenester.

Med mange aktører og lave barrierer for nyetableringer, er det grunn til å tro at det private markedet i fremtiden vil kunne tilby et enda bredere utvalg av arbeidsmarkeds tjenester, bl.a. formidling av "jobbskiftere" og formidling av godt kvalifiserte personer som skal inn i

arbeidslivet. Omfanget vil avhenge av etterspørselen etter slike tjenester. Regjeringen ønsker i fremtiden å øke tilbudet av formidlingstjenester til utsatte arbeidssøkergrupper ved at arbeidsmarkedsmyndighetene kjøper slike tjenester på vegne av arbeidssøkerne.

4.1.3 *Organisering av arbeidsmarkedsfelte*

4.1.3.1 GENERELLE ANBEFALINGER

I løpet av 90-tallet fikk en "aktiv arbeidsmarkedspolitikk" økt oppslutning i store deler av Europa. Politikkanbefalingene fra OECD og EU har bidratt til dette. Det har påskyndet mange land til å øke andelen av de samlede offentlige utgifter til arbeidsmarkedsformål som går til aktive tiltak. Evalueringer av bl.a. opplæringsprogram fra flere land de senere årene har vist små og til dels ingen effekt på overgangen til jobb. Tiltak målrettet mot spesielle grupper og ledige stillinger har gitt bedre resultater. Det har ført til at politikkanbefalingene er blitt mer spesifikke de senere årene. Anbefalingene er nå sterkere oppfølging av de ledige, mer målretting av tiltaksbruken samt at det enkelte tiltak bør være av begrenset varighet. Anbefalingene er fulgt opp på bred front av Regjeringen i den norske arbeidsmarkedspolitikken.

4.1.3.2 DET SKAL VÆRE LØNNSOMT Å ARBEIDE

Et kjennetegn ved velferdssamfunnet er gode ytelser til personer som ikke kan arbeide, for eksempel pga. sykdom, uførhet eller arbeidsledighet. Det gir økonomisk trygghet. En mulig negativ konsekvens av for sjenerøse velferdsordninger kan være at enkelte personer finner det lite attraktivt å være i jobb. Tilgang og til dels ytelsesnivået i de norske velferdsordningene avhenger av tidligere deltakelse i lønnet arbeid. Det fremmer deltakelse i arbeid. Et sentralt premiss for utformingen av regelverket for ytelsene inklusive skattereglene, bør være at det privatøkonomisk alltid skal lønne seg å arbeide.

4.1.3.3 DAGPENGEORDNINGEN

Ordinære arbeidsledige med opparbeidede rettigheter mottar dagpenger. Dagpenger ved arbeidsledighet skal gi økonomisk trygghet for arbeidsledige mens de leter etter nytt arbeid. For dagpengemottakerne bør arbeidssøking være en fulltidsaktivitet. Dagpengesystemet er en økonomisk sikring som muliggjør dette. Dagpengeordningen skal særlig være tilrettelagt for personer som har hatt fast og reell tilknytning til arbeidslivet og arbeidsinntekt som viktigste kilde til livsopphold. Regelverket skal oppmuntre til aktiv arbeidssøking. Justeringene i dagpengesystemet fra 2003 har bidratt til dette. Endringene har støtte i nyere forskning og bygger på erfaringer fra Norge og andre land om hvordan utformingen av dagpengesystemet påvirker overgangen til arbeid.

4.1.3.4 POLITIKK OVERFOR YRKESHEMMEDE

Innsatsen overfor personer med nedsatt funksjonsevne skal fremme to hovedmål. Et hovedmål er å fremme inkludering av de funksjonshemmede ved at

de blir oppmuntret til og får delta så langt det er mulig i arbeidslivet. Meningsfylt arbeid er positivt for inntekt, læring, selvfølelse og sosial deltakelse. Det andre hovedmålet er å sikre gruppen rimelig inntektssikring som kan gi dem en akseptabel levestandard tross funksjonshemningen. Disse to målene kan være motstridende. Det er derfor viktig å ta hensyn til begge målsettingene når regelverket utformes.

OECD konkluderer i sin gjennomgang av attføringspolitikken i medlemslandene med at politikken overfor funksjonshemmede bør nærme seg utformingen av arbeidsmarkedspolitikken overfor ordinære ledige. Det innebærer vekt på tidlig inngripen, aktivisering av den enkelte, skreddersydde opplegg, fjerning av barrierer mot arbeid, fremme av en holdning av gjensidige forpliktelser knyttet til mottak av økonomiske ytelser samt involvering av arbeidsgiverne.

Aetat har ansvaret for oppfølgingen av både ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede. Det legger til rette for samme grunnleggende arbeidsmetodikk overfor yrkeshemmede som arbeidssøkere generelt. Bruken av meldekort som grunnlag for løpende informasjon fra den enkelte til Aetat, er et slikt felles element. Bruk av handlingsplaner er et annet. Individuelle handlingsplaner tydeliggjør forventningene til den yrkeshemmede og ansvarliggjør den enkelte for attføringsprosessen samtidig som den klargjør Aetats rolle og innsats. Det er viktig at den samlede perioden under sykefravær og medisinsk og yrkesmessig rehabilitering blir kortest mulig. For de som deltar i yrkesrettet attføring skal attføringen være mest mulig målrettet mot arbeid.

4.1.3.5 AETAT

Aetat skal både ha tjenester som dekker hele arbeidsmarkedet (insiderne) og særlige tjenester og tiltak for grupper som har problemer på arbeidsmarkedet (outsiderne), som langtidsarbeidsledige og yrkeshemmede. Aetats organisasjon og kompetanse skal tilpasse seg de tjenester brukerne har behov for.

Aetat skal utvikle seg som en krevende og god bestiller av tjenester på vegne av arbeidssøkerne og de yrkeshemmede. Aetat bør være tydelig mht. hva brukerne kan forvente av etaten. Styrking av bestillerrollen gjelder både i forhold til dagens kjøp av tjenester og i forhold til kjøp av nye tjenester, som avklaringstjenester, oppfølgings- og formidlingstjenester. Eksterne kjøp gir også et potensiale for utvikling av innholdet i tiltakene i forhold til den enkeltes behov for å komme i arbeid. Mer bruk av eksterne tjenesteleverandører vil bidra til å gjøre etatens ressursbruk mer fleksibel i forhold til skiftende behov blant brukerne.

Aetat skal være profesjonell på arbeid med tiltak og prosesser som kan få flere over i ordinært arbeid. Det krever god kontakt med arbeidsgivere og aktører som bistår arbeidsgivere med å fylle ledige stillinger.

God samhandling med andre offentlige etater er viktig for å yte helhetlig oppfølging av brukere med behov for tjenester fra flere etater. Det er satt i gang flere forsøk med bedre samordning i førstelinjen mellom Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten. Regjeringen vil gjennom forsøkene høste erfaringer som kan nyttes i gjen-

nomføringen av en større organisatorisk reform av velferdsforvaltningen (Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten). Regjeringen vil også parallelt med dette videreføre og forsterke samordnings- og samlokaliseringssprosessene i førstelinjen innenfor gjeldende ansvarsfordeling mellom stat og kommune og mellom statsetatene.

For å fremme bedre effektivitet i Aetat har departementet tatt initiativ til aktivitetsbasert finansiering av avklaring av yrkeshemmedes muligheter for å komme i arbeid. Dette initiativet må sees i sammenheng med den sterke økningen de siste par årene i antall yrkeshemmede som venter på avklaring og på å få utarbeidet individuell handlingsplan. Overflytting av vedtaksmyndighet for yrkesmessig attføring fra trygdeetaten til Aetat skal bidra til en tidligere start på den yrkesmessige attføringen. Departementet har også tatt initiativ til en bonusordning for Aetat lokal knyttet til rask behandling av dagpengesøknader.

4.1.3.6 OMORGANISERING AV FORVALTNINGEN

En stor del av de mest utsatte arbeidssøkergruppene benytter seg av tjenester fra flere av velferdsinstansene: trygdeetaten, Aetat og sosialtjenesten. Regjeringen ser omorganisering og bedre samordning av forvaltningsapparatet som et nødvendig og viktig element i en modernisering av velferdspolitikken og for å nå målene i arbeidsmarkedspolitikken. En effektiv og brukerrettet velferdsforvaltning må sikre alle brukere, også de som har behov for tjenester fra flere av dagens etater, et helhetlig og koordinert tjenestetilbud. Regjeringen stilte i St.meld. nr. 14 (2002-2003) Samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten, opp tre hovedmål med organisasjonsendringen:

- Flere i arbeid og aktiv virksomhet - færre på trygd og sosialhjelp.
- En brukerrettet velferdsforvaltning.
- En effektiv velferdsforvaltning.

I tråd med Stortingets vedtak av 13. mai 2003 vil Regjeringen utrede ulike modeller for organisering av en samordnet velferdsforvaltning. Det er nedsatt et utredningsutvalg som skal levere sin innstilling til 30. juni 2004. Regjeringen tar sikte på å komme tilbake til Stortinget med saken før stortingsvalget 2005.

Regjeringen vil også gjennomgå regelverket for tjenester og økonomiske stønader for å sikre at de er i tråd med et helhetlig, målrettet og effektivt velferdssystem. Regjeringen ønsker å opprettholde en tett kobling mellom rettigheter og plikter for alle stønadsordningene. Regjeringens vurdering er at en slik kobling er viktig for å oppnå de skisserte målene.

4.1.3.7 AETATS VIRKEMIDLER - OPPFØLGING AV ARBEIDSSØKERE OG YRKESHEMMEDE

God informasjonstilgang er viktig for at arbeidsmarkedet skal fungere godt. Aetat har gjennom sitt internetttilbud aetat.no utviklet en rekke tjenester som er tilgjengelig for alle arbeidssøkere og arbeidsgivere, bl.a. en jobb-base og en CV-base. Jobbasen registrerte en til-

gang på 300 000 stillinger i 2002 mens tallet var over 400 000 i 2001. Mange bruker informasjonssystemene som ligger på aetat.no uten å registrere seg. Den lette tilgangen på informasjonen i basen gjør at det store flertallet av stillingene blir raskt besatt.

Regjeringen ønsker at forholdene skal legges bedre til rette for at arbeidsgiverne selv kan søke etter medarbeidere i basen over registrerte ledige. Aetat arbeider derfor med å gjøre hele basen over registrerte ledige tilgjengelig på nettet. Dette vil være ressursbesparende for Aetat gjennom at det legger til rette for at arbeidsgiverne selv kan finne egnede kandidater til ledige stillinger. En slik database vil også gjøre det lettere for de private formidlingsaktørene å tilby arbeidssøkere jobb. Det bør kunne gi mer og bredere tilbud til arbeidssøkerne.

Aetat har et stort antall registrerte brukere. I 2002 ble det registrert nær 400 000 brukere hos Aetat, hvorav ca. 1/4 var yrkeshemmede. Brukerne er registrert og har fått informasjon bl.a. om ledige jobber, yrker og Aetats tjenestetilbud for øvrig. Om lag 120 000 ordinære arbeidssøkere eller yrkeshemmede deltok på tiltak i løpet av året. Brukerne har forskjellige forutsetninger med hensyn til kompetanse og med hensyn til selv å finne seg jobb.

I Aetats service og oppfølging av arbeidssøkerne er ledighetens varighet en sentral rettesnor for hvilken service som skal tilbys den enkelte arbeidssøker. Bakgrunnen er konsekvensene av lange ledighetsperioder. Å bli ledig for en periode er noe de fleste opplever, for eksempel ved overgangen fra utdanning til jobb, eller ved at personer blir ledige i forbindelse med omstillinger i arbeidslivet. De fleste finner seg imidlertid jobb relativt raskt på egen hånd. De som ikke finner seg jobb innen en rimelig tid med jobbsøking, vil ofte ha behov for assistanse og oppfølging. Aetat skal følge opp disse og bistå med nødvendig og målrettet service.

Aetats strategi for oppfølging av den enkelte arbeidssøker kan illustreres ved en trapp hvor jobbsøking på egenhånd utgjør første trinn. Aetats selvbetjenings-systemer på aetat.no er her etatens viktigste tilbud. Neste trinn vil omfatte personlig oppfølging av den enkeltes jobbsøking. Det gjelder arbeidssøkere som ikke er kommet i jobb etter noen måneder med egen jobbsøking. Oppfølgingen av arbeidssøkerne vil delvis skje ved opplæring i jobbsøking innen rammen av jobbklubb eller særlig tilrettelagte oppfølgingstiltak. Tredje trinn inneholder tilbud om arbeidsmarkedstiltak knyttet til kvalifisering eller arbeidspraksis. Slike tiltak vil det primært være aktuelt å tilby langtidsledige og unge eller personer som med stor sannsynlighet kan forventes å bli langtidsledige.

Departementet mener Aetats førstelinjetjeneste skal ha stor frihet til å velge tiltak ut fra hva som synes mest hensiktsmessig for å få den enkelte bruker raskest mulig tilbake til jobb. Aetat skal legge vekt på tett og individuell oppfølging av arbeidssøkere som ikke klarer å skaffe seg arbeid på egen hånd. Å sikre at arbeidssøkerne er aktive jobbsøkere vil være en viktig del av oppfølgingsarbeidet. For å klargjøre og styrke Aetats formelle hjemmelsgrunnlag for sterkere oppfølging av

lediges jobbsøkningsaktiviteter, er kravene Aetat kan stille til arbeidssøkerne forskriftsfestet. Yrkeshemmede skal sikres et målrettet avklaringstilbud. Unødvendig ventetid før og mellom tiltak skal begrenses.

Arbeidssøkere som har behov for informasjon og veiledning for å finne arbeid i tråd med kvalifikasjoner og interesser, skal få dette. Myndighetene ønsker å hindre at arbeidssøkerne blir utnyttet av lite seriøse formidlingsfirmaer. Det er derfor ikke tillatt å ta betalt fra arbeidssøkerne for formidlingstjenester. Gjennom Aetats kjøp av tjenester som så tilbys arbeidssøkerne, vil også disse kunne få et bredere tilbud av tjenester.

God arbeidsgiverkontakt bidrar til å øke Aetats muligheter for å hjelpe arbeidsledige og yrkeshemmede til jobb. Aetat har også behov for arbeidsgiverinformasjon for å kunne gi god yrkesveiledning til brukerne. Informasjonen om behovene i arbeidslivet utgjør også deler av grunnlaget når Aetat utformer kravspesifikasjon for arbeidsmarkedskurs. Informasjon fra arbeidsgiverne inngår også i Aetats arbeid med å overvåke utviklingen på arbeidsmarkedet og holde myndighetene og allmennheten orientert om situasjonen.

4.1.3.8 AETATS BRUK AV EKSTERNE TJENESTELEVERANDØRER

Aetat har satt i verk flere forsøksprosjekt for å trekke private aktører inn i oppfølgingen og formidlingen av arbeidsledige og yrkeshemmede. Gjennom forsøkene gis langtidsledige og yrkeshemmede økte muligheter til selv å velge den aktør som skal hjelpe dem til jobb. Bruk av private aktører er utvidet til også å omfatte formidling av ventelønsmottakere til ny jobb.

Regjeringen vil arbeide videre med å utvikle ordninger som gir private aktører incitament til å tilby ulike former for arbeidsmarkedservice til arbeidssøkerne og yrkeshemmede, herunder bedre tilgang på formidlingstjenester. Det er viktig at tjenester som leveres har god kvalitet. Aetat stiller krav til innhold og kvalitet på de arbeidsmarkedsdienstene som kjøpes og er ansvarlig for at arbeidsledige og yrkeshemmede får tjenester som holder forventet kvalitet. Gjennom bruk av bonussystemer ved betalingen av tiltaksarrangørene, knyttet til antallet som kommer i jobb, skal disse stimuleres til å få flest mulig av deltakerne i jobb. Departementet legger vekt på finansieringsordninger som er lite byråkratiske, men samtidig er det viktig å unngå at en får tilpasninger som bidrar til lite effektiv ressursbruk. Dette er sentrale problemstillinger i departementets oppfølging av forsøkene.

4.1.4 Sterkere brukerrettigheter overfor Aetat

Departementet har hatt forslag om ny lov om offentlige arbeidsmarkedsdienstener på høring med 28. november 2003 som høringsfrist. Forslaget om ny lov om offentlige arbeidsmarkedsdienstener er en revidering og en fornyelse av sysselsettingsloven. En viktig intensjon med lovendringene er å fremme brukernes innflytelse og rettssikkerhet. Regjeringen ønsker å styrke brukernes rettigheter.

Kommunalkomiteens ønske om å sikre brukermidvirkning i Aetat (Innst. O. nr. 77 (2001-2002)) vil bli fulgt opp. Aetat vil legge til rette for at brukerrepresentanter i større grad blir hørt i forbindelse med planlegging, utvikling og evaluering av Aetats tjenester.

4.1.5 Aetats bruk av arbeidsmarkedsdienstak overfor prioriterte grupper

En har de senere årene fått mye forskningsbasert kunnskap om hensiktsmessig utforming av dienstak. Dienstakene bør være av begrenset varighet og godtgjørelsen ved dienstaksdeltakelse bør være lavere enn den arbeidssøkeren kan få i ordinært arbeid. På denne måten unngås at deltakerne blir "låst inne" i dienstak ved at deltakelse i dienstak oppfattes som bedre enn å komme i ordinært arbeid. Det offentlige bør ikke fullfinansiere dienstakene. Egenandel for arbeidsgivere skal bidra til å sikre at arbeidsgiverne er interessert i å gi dienstakdeltakerne reelle arbeidsoppdaver.

Omfang og bruk av ulike typer dienstak overfor den enkelte arbeidssøker eller yrkeshemmede skal vurderes i forhold til bidraget dienstaket kan gi for å bedre muligheten til å komme i jobb. Da søkeaktiviteten gjennomgående reduseres når arbeidssøkere er på dienstak, mens den øker etter at dienstaket er avsluttet, bør dienstak ikke ha for lang varighet. Det kan skje gjennom bruk av dienstakmoduler som kan kjedes ved behov. Ulike jobbsøkingstiltak kan også brukes for å avklare om arbeidssøkere er reelle arbeidssøkere.

Kunnskapen om effekter av dienstak for yrkeshemmede er lavere enn for ordinære arbeidssøkere. Det har sammenheng med at yrkeshemmede ofte har mer omfattende problemer enn ordinære ledige, samt at alle yrkeshemmede har krav på tilpasset oppfølging. Det innebærer metodemessig større problemer når dienstak-effekter skal analyseres. Regjeringen vil øke forskningsinnsatsen for å få bedre kunnskap om effekter av attføringstiltak og oppfølgingen av de yrkeshemmede.

Regjeringen ønsker at alle yrkeshemmede skal få et individuelt tilpasset tilbud. Enkelte yrkeshemmede har for lav arbeidskapasitet til at de får varig arbeid i ordinære bedrifter. Aetat yter i dag tilskudd til bedriftene som stiller skjermede arbeidsplasser til rådighet. Etter gjeldende forskrift skal slike virksomheter ordinært organiseres som aksjeselskap med kommuner og fylkeskommuner som eiere. Arbeids- og administrasjonsdepartementet vil vurdere hvorvidt også private aktører skal kunne etablere og drive arbeidsplasser varig tilrettelagt for yrkeshemmede. Dette vil kunne bidra til å bedre tilbudet av varige arbeidsplasser. En har de senere årene økt omfanget av varig tilrettelagte arbeidsplasser og Regjeringen vil arbeide for en videre økning i årene fremover.

4.2 Komiteens merknader

4.2.1 Aetat

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener at det må føres en helhetlig arbeidsmarkedsdienstpolitikk. Dette betinger at

Aetat fortsatt er et slagkraftig verktøy. Flertallet frykter at en fragmentering av kompetanse og oppgaver i Aetat er steg på veien mot privatisering av arbeidsmarkedspolitikken. I en tid med stadig økende utfordringer innen arbeidsmarkedet, mener flertallet dette er feil vei å gå. Flertallet mener at vi trenger Aetat som en komplett kompetansebase i arbeidsmarkedspolitikken.

Flertallet registrerer at Regjeringen ønsker at Aetat skal utvikle seg til en bestiller-etat. Det legges opp til at hovedregelen skal være at de offentlige etatene generelt skal fokusere på bestillerrollen og overlate til markedet å produsere de aktuelle tjenester. For Aetats del argumenteres det for at mer bruk av eksterne tjenesteleverandører vil bidra til å gjøre etatens ressursbruk mer fleksibel i forhold til skiftende behov blant brukerne. Flertallet er uenig i en slik utvikling.

Flertallet er kjent med at det i dag er slik at Aetat kjøper stadig flere tjenester. Flertallet mener det er betydelig forskjell på kjøp av kvalifiserende opplæring og formidling. Flertallet mener at Aetat ikke bør konkurrere med den kompetansen kursleverandørene har på sine fagfelt, og her er det dermed snakk om å kjøpe en kompetanse man ikke selv har. Flertallet mener det kan være formålstjenlig at andre aktører leverer disse produktene.

Flertallet vil påpeke at dette vil endre seg når det ifølge meldingen er en politisk målsetting at Aetat skal presses til å kjøpe tjenester der de selv besitter betydelig kompetanse.

Flertallet registrerer at det er en villet politikk fra Regjeringen at flere oppgaver i Aetat skal legges ut på anbud. Det dreier seg om avklaring av arbeidssøkere, utarbeiding av handlingsplaner, tiltaksgjennomføring og formidling. Dette er i det alt hovedsaklige den kontakt Aetat har med arbeidssøkerne. Dette er Aetats kjerneområder, hvor etaten samlet sitter på en kompetanse ingen andre aktører kan konkurrere med. Flertallet er derfor uenig i de signaler som kommer i meldingen. Flertallet mener dette viser at Regjeringen undervurderer den kompetansen som eksisterer i Aetat.

Flertallet finner det lite hensiktsmessig når Regjeringen ønsker å bruke denne kompetansen til å sikre gode bestillinger fra andre leverandører, og ikke direkte på brukerne.

Flertallet mener det burde være et kjent faktum at kunnskap som ikke er i bruk forvitrer, og at Aetats ansatte etter en tid ikke vil besitte den opprinnelige kompetansen lenger. Evnen til å gjøre kvalitativt gode bestillinger vil dermed avta. Flertallet mener dette ville virke ødeleggende på et solid fagmiljø. Private firmaer kan levere gode produkter på en del områder, men det vil aldri være mulig å bygge opp en kompetansebase som den Aetat utgjør som helhet. Til det er fagområdene for omfattende.

Flertallet vil framheve at Aetat er helt avhengig av god kontakt med arbeidsgivere for å kunne fungere som et formidlingsverktøy. Flertallet er opptatt av at Aetat også skal kunne fungere og oppleves som et verktøy for arbeidsgivere. Flertallet vil understreke

behovet av at dette samarbeidet styrkes i årene som kommer.

Flertallet vil påpeke betydningen av at Aetat skal fortsette å opprettholde og utvikle breddekompetanse innen arbeidsmarkedsrelaterte spørsmål. Flertallet mener at Aetat skal videreutvikle det den er god på i dag, og at private tilbydere kan levere tjenester som staten selv ikke satser på å utføre. Flertallet mener at den oppsplittingen det legges opp til av Regjeringen er i svært liten grad brukerrettet.

Flertallet vil derfor gå imot at Aetat skal utvikles til å bli en bestiller-etat.

Komiteen viser til at brukerne opplever hjelpeapparatet som utilgjengelig og lite koordinert. Hjelpen kan derfor være minst tilgjengelig for den som trenger den mest. Aetat, trygdeetat og sosialkontor er separate etater med oppsplittet ansvar og de fleste steder adskilte kontorer. Komiteen viser til Stortingets vedtak angående samordning av Aetat, trygdeetat og sosialtjeneste, og at hensikten er å få et helhetlig tilbud til brukere.

Brukerne skal få det tilbudet de trenger på ett sted. Dette er også i tråd de intensjonene som ligger i arbeidet for SATS.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti viser til at den enkelte selv er ansvarlig for å skaffe seg arbeid og sin egen yrkeskarriere. Disse medlemmer erkjenner likevel at ikke alle kan mestre dette alene og trenger hjelp enten av private formidlingsbedrifter eller Aetat.

Disse medlemmer viser til at Aetat er det viktigste virkemiddel for å gjennomføre arbeidsmarkedspolitikken. Det er viktig at etaten til enhver tid fungerer på best mulig måte for å bidra til lav ledighet, god brukerservice og effektiv ressursbruk.

Disse medlemmer har merka seg at det er gjort et betydelig arbeid for å utvikle arbeidsmiljøet og redusere sykefraværet i Aetat - med resultat fravær ned fra 9,5 til 7,5 pst. fra 3. kvartal 2002 til 3. kvartal 2003.

Disse medlemmer vil understreke at Aetats organisasjon og kompetanse må gjenspeile de oppgaver etaten står overfor. God samhandling med andre offentlige etater og med eksterne tilbydere av arbeidsmarkeds tjenester er viktig for at det skal ytes en best mulig og helhetlig oppfølging av brukerne. Stortinget bevilget i 2003 midler til 420 nye årsverk i Aetat, noe som er den største tilførsel av årsverk på 10 år. Disse medlemmer er videre opptatt av at Aetat må videreutvikles som en moderne etat. Aetat og jobbsentrene må utvikles og forbedres slik at de arbeidssøkendes mulighet til egenaktivitet forbedres. Ressurser vil dermed kunne frigjøres til ytterligere innsats overfor grupper som trenger forsterket bistand fra Aetat. Disse medlemmer vil be om at arbeidet med å utnytte tidligere investeringer i nye økonomi- og saksbehandlingssystemer følges opp, slik at mer av personellressursene kan overføres til brukerrettet virksomhet. Sammen med resultat- og aktivitetsbasert finansiering

for enkelte av Aetats tjenester vil dette ytterligere kunne gi bedre oppfølging av jobbsøkere og yrkeshemmede som trenger bistand.

Disse medlemmer viser til at en stor del av de mest utsatte arbeidssøkergruppene benytter seg av tjenester fra flere av velferdsinstansene, trygdeetaten Aetat og sosialkontoret. Oppfølgingen av enkelte brukere kan bli utilfredsstillende når det er behov for assistanse fra flere instanser samtidig. Disse medlemmer ser det som viktig at hjelpeapparatet opptrer helhetlig og viser i den forbindelse til St.meld. nr. 14 (2002-2003) om samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialetaten (SATS). Disse medlemmer viser til at Regjeringen tar sikte på å komme tilbake til Stortinget med en nærmere utredning av saken før stortingsvalget 2005. Disse medlemmer viser til at det er satt i gang flere forsøk med bedre samordning i førstelinjen der målet er å høste erfaringer som kan nyttes i gjennomføringen av en større organisatorisk reform. Disse medlemmer er enige i at Regjeringen parallelt med dette også viderefører og forsterker samordnings- og samlokaliseringsprosessene i førstelinjen basert på gjeldende ansvarsfordeling mellom stat og kommunen og mellom statsetatene.

4.2.2 Brukernes behov

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil framheve at brukernes behov må stå i sentrum når man skal forme framtidens arbeidsmarkedsetat. Flertallet vil derfor påpeke at en fremtidig forvaltningsmodell må være enkel og logisk. Brukerne vil etterspørre bred og god kompetanse i førstelinjen. Flertallet mener det derfor er viktig å legge til rette slik at brukerne slipper å snakke med mange mennesker om sin sak og at de får de tjenestene de skal ha på ett sted. Flertallet vil påpeke at ved å splitte opp Aetats oppgaver, vil effekten måtte bli at flere aktører sitter på opplysninger om brukerne. Brukerne vil måtte forholde seg til flere om sin sak, og de må forholde seg til flere kontorer. Flertallet vil påpeke at når Regjeringen bruker brukerreting som argument for en stor reform, bør det kunne forventes at de disposisjoner som gjøres faktisk er i tråd med brukernes ønsker og behov.

Flertallet viser til at det i meldingen klargjøres AADs forståelse av begrepet brukermedvirkning i Aetat, som "den enkelte brukers innflytelse på egen sak". Flertallet vil understreke at det her utelukkende omtales det som kan kalles brukermedvirkning på individnivå. Helhetlig og gjennomført brukermedvirkning forutsetter imidlertid også brukermedvirkning på systemnivå, der brukernes interesser er representert og integrert i etatens virke på en helhetlig måte. Flertallet kan ikke se av meldingen hvorvidt AAD legger opp til også å iverksette brukermedvirkning på systemnivå i Aetat. Flertallet mener at brukerne må sikres reell brukermedvirkning også på systemnivå.

Flertallet mener det er positivt at det legges opp til utvidede rettigheter for brukerne. Personer som innvilges yrkesrettet attføring har allerede en slik rett

gjennom folketrygdloven og sysselsettingsloven. Disse har i tillegg en rett til tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for å få eller beholde høvelig arbeid. Når en nå også gir rett til det første, vurdering av behov, synes det naturlig også å vurdere om det bør innføres en tilsvarende rett til nødvendige og hensiktsmessige tiltak også for andre grupper utsatte arbeidssøkere som har vansker med å få eller beholde arbeid, også når disse ikke skyldes sykdom, skade eller lyte.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti er enig i Regjeringens fokusering på økt brukerfokus fra Aetats side. Den enkelte arbeidssøker vil med lovforslaget (Ot.prp. nr. 62 (2003-2004)) få rett til en vurdering av sine behov for arbeidsmarkedstjenester. Forslaget innebærer en vurdering av arbeidssøkerens behov for veiledning, arbeidsformidling, arbeidsmarkedstiltak eller andre av arbeidsmarkedsetatens virkemidler som er nødvendige og hensiktsmessige for at arbeidssøkeren skal komme i jobb. Vurderingen skal angi hvilke virkemidler som kan være aktuelle for den enkelte og når disse kan tas i bruk. Det skal fastsettes en frist for når videre oppfølging skal skje. Forslaget innebærer altså en tydeliggjøring av Aetats forpliktelser til individuell oppfølging. Hensikten med den nye loven er at den enkelte arbeidssøker opplever bedre service fra etaten.

Disse medlemmer er også enige i at brukermedvirkningen styrkes gjennom at brukerne av arbeidsmarkedstjenester får lovfestet rett til å medvirke i planlegging og evaluering av Aetats tjenester. Lovbestemmelsen som legger til rette for medvirkning innebærer en styrking av brukernes stilling i Aetat. Brukermedvirkning gir mer rom for lokale tilpasninger ut fra brukernes behov. Organisering og oppgaveløsning kan dermed variere fra kontor til kontor. Det vil gi bedre individuell service og kan øke muligheten for raskere overgang til jobb for den enkelte.

4.2.3 Attføring

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, vil vise til at det er svært viktig at attføringstiltak kommer i gang så tidlig som mulig. Flertallet viser i denne forbindelse til at Regjeringen har fremmet forslag i budsjettet som skal bidra til at den samlede perioden med rehabilitering og yrkesrettet attføring blir kortere for å sikre raskere tilbakeføring til arbeidslivet.

Komiteen viser til den fremlagte meldingen og til behovet for å snu den negative trenden med et stadig økende antall personer i yrkesaktiv alder utenfor arbeidslivet bl.a. gjennom uføretrygding.

Komiteen viser til at det er innført en lovfestet plikt til å vurdere yrkesrettet attføring til så tidlig som mulig etter at bedriftsinterne tiltak er forsøkt, og senest ved utløpet av sykepengeperioden, og deretter en ny, tilsvarende vurdering etter seks måneder med rehabilitering. Komiteen vil påpeke at lovfesting av tidlig

vurdering av yrkesrettet attføring må følges opp med tidligere oppstart av attførings tiltak for den enkelte.

Komiteen viser til at Stortinget har vedtatt at attføring skal flyttes til Aetat fra 1. juli 2004. I dag vurderer Trygdeetaten om behov for yrkesrettet attføring er til stede, mens Aetat er ansvarlig for å utforme selve attføringsopplegget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener at departementet må komme tilbake til Stortinget med en bred og faglig anlagt attføringsmelding hvor man samlet kan drøfte hvilke tiltak som nå er nødvendig for å realisere arbeidslinja.

Økende antall yrkeshemmede med store bistandsbehov, som f.eks. personer med rusvansker, psykiske lidelser og muskel- og skjelettlidelser, har behov for arbeidstrening, kvalifisering og hjelp til formidling til ordinært arbeidsliv. Fra 1. januar 2002 kom nytt regelverk for bedrifter (VTA-bedrifter og arbeidsmarkedsbedrifter) som skal yte særlige tjenester til yrkeshemmede. Flertallet mener at disse bedrifter fremdeles skal inneha særlige rammevilkår knyttet opp mot et slikt system, og at en videreutvikling skal skje innenfor rammene av dette systemet. Både internasjonale (OECD) og nasjonale evalueringsrapporter (AFI/FAFO) støtter opp om et slikt standpunkt.

Undersøkelser fra Aetat viser at yrkeshemmede har størst sjanse til å komme i jobb etter lengre attføringsprogram. Flertallet advarer derfor imot å nedprioriterer lengre og individtilpassede attføringsløp som for eksempel tiltakene Midlertidig sysselsetting og ambtiltakets fase 2.

Flertallet viser til at amb-tiltakets fase 2 og 3 har lønn for tiltaksdeltakerne. Flertallet mener at lønn i fase 2 og 3 for særskilte grupper yrkeshemmede både har motivasjons- og verdighetsbegrunnelser.

Komiteen viser til at arbeidsmarkedsbedriftene peker på negative konsekvenser av endringer i lov om forsikringsavtaler, jf. Innst. O. nr. 44 (2003-2004), når det gjelder mindre bedrifter, i forhold til fastsetting av reguleringspremien på grunnlag av premiereserven. Gjeldende regler gjør det særlig dyrt å ansette eldre arbeidstakere og motvirker at eldre arbeidstakere får mulighet til å trene seg opp igjen og eventuelt stå lenger i arbeid. Komiteen ber Regjeringen se på konsekvensene av de nevnte bestemmelsene for bedrifter og arbeidstakere i ulike arbeidsmarkedstiltak og legge fram forslag til løsninger i budsjett for 2005.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at det finnes flere ulike tiltak for yrkeshemmede som ikke kan innpasses i arbeidsmarkedet på ordinære betingelser. Disse medlemmer ser det som viktig at det er et arbeidstilbud til de som ikke kan nyttiggjøre seg andre arbeidsmarkedstiltak og vil understreke at det er store variasjoner i disse brukernes behov for veiledning og oppfølging. Disse med-

lemmer mener det er viktig med et mangfold av virkemidler, stor grad av fleksibilitet og at arbeidsplassen må tilpasses den enkeltes individuelle behov.

Disse medlemmer er opptatt av at tilrettelagte arbeidsplasser, VTA-bedrifter, arbeidsmarkedsbedrifter og Arbeid med bistand, fungerer etter intensjonen og at de bygges ut i henhold til opptrappingsplanen. Målet er arbeidsdeltaking for marginale grupper som trenger bistand i arbeidssituasjonen. Disse medlemmer vil peke på at jobbdeltaking vil øke livskvaliteten og selvfølelsen også for yrkeshemmede med store bistandsbehov. Disse medlemmer viser til at antallet VTA-plasser ble økt i budsjettet for 2004. Disse medlemmer er tilfreds med at Regjeringen har fulgt opp Stortingets budsjettvedtak for 2004 om å prioritere flere tilpassede arbeidsplasser i forbindelse med den reviderte budsjettbehandlingen. Disse medlemmer viser til at behovet er stort for slike tiltaksplasser og forutsetter at videreutvikling og tilpassning skjer innenfor de rammene som er gitt. Disse medlemmer ser det som viktig at alle arbeidsmarkedstiltak gjøres tilgjengelig for de tiltaksarrangører som er i stand til å levere et godt kvalitativt tilbud. Det vil i større grad sikre at de med attføringsbehov får et individuelt tilpasset tilbud. Disse medlemmer er opptatt av at det opprettes nye plasser i tråd med det Stortinget har bedt om, og legger til grunn at Regjeringen følger opp Stortingets vedtak innenfor dette området.

Komiteen viser til at det i Hedmark og Oppland er igangsatt et prosjekt for samordning av virkemidler innen sysselsettingspolitikken. Prosjektet utprøver en forpliktende partnerskapsavtale mellom fylkeskommunene, kommunene, Aetat, trygdeetat, høyskolene og partene i arbeidslivet. Partnerskapsavtalen forplikter partene til å samhandle med sine ressurser til det beste for de arbeidsledige. Målgruppene er alle i yrkesaktiv alder som ikke deltar i arbeidslivet.

Komiteen er kjent med at prosjektet har gitt samarbeidende parter en unik mulighet til å prøve ut SATS i praksis. I tillegg til de beskrevne rammer for SATS bringer prosjektet inn en ny dimensjon, nemlig fylkeskommunen som regional utviklingsaktør. Ved å trekke inn de fylkeskommunale virkemidler innenfor næringsutvikling, voksenopplæring, realkompetansevurdering, IA og yrkestest så legges det til rette for positive resultater.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at prosjektet har virket siden august 2003, og at det allerede nå kan vise til gode resultater for brukerne og partene.

Flertallet vil understreke betydningen av dette prosjektet og ber om at prosjektet blir tilgodesett med de økonomiske ressurser som behøves for at prosjektet kan fullføres.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folke-

parti viser til forsøket med stykkpris for avklaring av yrkeshemmede til attførings tiltak som ble innført i 2002 og nå er en landsdekkende ordning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til forsøket med stykkpris for avklaring av yrkeshemmede til attførings tiltak, bruk av bonus for rask behandling av dagpengesøknader, og det er innført incitamentmetoden for å fremme effektivitet.

Flertallet er kritisk til at slike forsøk ble satt i gang uten utredning, og vil ha en fullstendig og uavhengig gjennomgang av finansieringssystemet.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen foreta en fullstendig og uavhengig gjennomgang av finansieringssystemene i Aetat."

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at disse partier gikk imot deler av endringene i attføringsregelverket. Disse medlemmer mener taket på kostnader for attføringsopplegg må heves i forhold til dagens nivå. Det vil også være riktig å gjeninnføre den tidligere ordninga for rett til attføringspenger i påvente av høvelig arbeid. Disse medlemmer vil også påpeke behov for en mer lempelig håndtering av aldersgrensene for skolegang som attførings tiltak. Disse medlemmer viser for øvrig til sine respektive partiers merknader og forslag i Budsjett-innst. S. nr. 5 (2003-2004).

4.2.4 *Dagpengeordningen*

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at Regjeringen foreslo store kutt i dagpengeordningen i statsbudsjettet for 2003, og fikk flertall for dette sammen med Fremskrittspartiet. Som en følge av dette ble ytelsene strammet betydelig inn og at langt færre har krav på dagpenger. Flertallet er av den oppfatning at arbeidsledighet ikke skal skape unødvendig store økonomiske problemer for de som rammes.

Flertallet er kjent med at ytelsene og varigheten på ytelsene arbeidsledige mottar er redusert i mange europeiske land. Flertallet vil påpeke at nyere forskning, som er publisert gjennom forskernetttverket COST A13, viser at ledigheten har gått mer ned i land som Norge, Danmark, Sverige og Nederland enn i sammenlignbare land. Forskerne peker på en aktiv arbeidsmarkedspolitikk med utstrakt bruk av kvalifisering og tiltak, som den vesentlige årsaken til at ledigheten er redusert mer i disse landene enn i øvrige europeiske land.

Flertallet vil framheve at lav sosial integrasjon øker faren for å bli langtidsledig eller permanent utstøtt fra arbeidsmarkedet. En vesentlig årsak til svekket sosial integrasjon er dårlig økonomi. Om en er henvist til lave ytelser over tid, så vil en svekke den sosiale

integrasjonen, og risikoen for varig utstøting fra arbeidsmarkedet øker. Flertallet er uenig med Regjeringen i at dårligere velferdsordninger for personer uten arbeid virker som incentiv til å få flere hender i arbeid.

Flertallet mener at hvis man skal bedre arbeidslediges tilknytning til arbeidsmarkedet på mer varig basis, vil det kreves tiltak som bidrar til kvalifisering og sosial integrasjonen for vedkommende. Flertallet mener det derfor er større grunn til å legge vekt på undersøkelser som fokuserer på slike sammenhenger, enn på modeller som utelukkende baserer seg på sammenheng mellom ytelse og tilbøyelighet til å ta arbeid.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti viser til at bruk av bonus for rask behandling av dagpengesøknader er i gang i alle fylker, og at forsøk med bonus ved mer effektiv tiltaksbruk er igangsatt i utvalgte fylker i 2003 og at det på en rekke områder nå brukes incitamentmetoden for å fremme effektivitet.

4.2.5 *Funksjonshemmede*

Komiteen viser til at funksjonshemmedes situasjon på arbeidsmarkedet nå blir beskrevet i årlige rapporter utgitt av SSB gjennom en tilleggsundersøkelse til AKU, som er rapportert i budsjettproposisjonen. Her fremkommer blant annet at det er blitt 20 000 færre funksjonshemmede i arbeidslivet det siste året. Komiteen vil påpeke at disse tallene understreker betydningen av sterkere innsats på ulike felter for å snu en slik negativ tendens, blant annet gjennom styrket innsats innenfor IA-avtalen, gjennom et større fokus på å reaktivisere uføretrygdete, og gjennom å forbedre resultatene av attføringsarbeidet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det er lav rekruttering av funksjonshemmede til offentlig sektor. Kun 0,7 pst. av 129 000 ansatte i staten er funksjonshemmede, til tross for at dette er definert som et satsingsområde. Flertallet viser også til at på tross av at det finnes en rekrutteringsplan for innvandrere øker ledigheten blant innvandrere. Dette setter integreringsarbeidet i fare. Flertallet mener derfor det er behov for handlingsplaner med klare måltall for rekruttering av funksjonshemmede og innvandrere til stillinger i offentlig sektor.

Flertallet viser til at manglende statistikk og oversikt over utviklingen av sysselsettingen blant funksjonshemmede og uføre er et problem. At det er blitt 20 000 færre funksjonshemmede i arbeidslivet bare det siste året, synliggjør behovet for å få mer eksakt kunnskap om hvilke mekanismer som fungerer for å få funksjonshemmede i arbeid, kunnskap om hvilke metoder og innsatser som fungerer godt for hvem i attføringsarbeidet og i tilretteleggingsarbeidet - og for at de forblir i varig arbeid.

Flertallet viser til at Stortinget enstemmig foreslo at det skal utarbeides årlige rapporter som vedlegges

statsbudsjettet og som viser funksjonshemmedes vilkår og situasjonen på arbeidsmarkedet.

4.2.6 Ungdom

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil vise til at Arbeiderpartiet våren 2003 fremmet forslag, som Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet sluttet seg til, om å gjeninnføre en ungdomsgaranti slik at alle ungdommer under 25 år sikres en rett til arbeid, utdanning eller tiltaksplass. Målet med garantien er å sikre at ingen under 25 år skal bli gående ledige lenger enn 6 måneder uten å få et oppfølgingstilbud. Flertallet vil påpeke at i dag er ikke ungdom mellom 20 og 24 år særskilt prioritert i Aetat. Derimot er det en garantiordning for ungdom under 20 år som fungerer godt. Flertallet viser til at de siste ledighetstallene fra Aetat viser at ledigheten øker mest blant ungdom mellom 20 og 24 år. Behovet for særlig innsats rettet mot denne gruppa er derfor påkrevet. Det er spesielt viktig at arbeidsløshet ikke får feste seg blant unge mennesker.

Flertallet mener at for å bekjempe arbeidsløshet blant ungdom, må tilbudet om høyere utdanning, videregående utdanning, lærlingplasser, ordinære arbeidsplasser og arbeidsmarkedstiltak ses i sammenheng. Det må legges vekt på kompetanseheving, jobbsøking, arbeidstrening og utarbeiding av individuelle arbeidsplaner, slik at ungdom ikke tilvennes til ledighet.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen innføre en ungdomsgaranti, slik at alle ungdommer under 25 år sikres rett til arbeid, utdanning eller tiltaksplass."

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener at også den første tiden etter at ledighet inntreffer må initiativet ligge hos den enkelte. Det vil være uheldig bruk av tiltaksmidler dersom ledige, som ellers ville fått ordinært arbeid, er på tiltak. Men for dem som ikke lykkes med selv å komme i arbeid eller utdanning innen rimelig tid, må det være et tilbud om hjelp fra Aetat.

På denne bakgrunn mener disse medlemmer at en garanti om arbeid, utdanning eller tiltak for ungdom i alderen 20-24 år er u hensiktsmessig idet en slik garanti lett kan virke mot sin hensikt gjennom bindinger som skaper unødige stivheter og lite fleksibilitet i arbeidsmarkedet.

Disse medlemmer er kjent med at ledigheten for ungdom erfaringsmessig svinger sterkere med konjunktorene enn for andre grupper av ledige, og at endringer i ledighetsnivået gjenspeiles veldig fort i denne gruppen. Disse medlemmer mener derfor at det er behov for målrettet og forsterket innsats rettet mot ungdom i aldersgruppa 20-24 år. Ungdom må ikke tilvennes til ledighet. Det er viktig at denne gruppen anspores til selv å søke utdanning eller jobb.

Disse medlemmer mener at utdanning, videregående opplæring, lærlingplasser, ordinære arbeids-

plasser og arbeidsmarkedstiltak må sees i sammenheng for å møte den økende arbeidsledigheten blant ungdom. Det må legges vekt på kompetanseheving, jobbsøking, arbeidstrening og utarbeiding av individuelle arbeidsplaner.

Disse medlemmer vil vise til at å gå ledig betyr tap av kompetanse og at det er særlig viktig at unge som ikke har lang erfaring fra arbeidslivet, raskt kommer i aktivitet. Perioder med passivitet bør være så korte som mulig og den som melder seg ledig bør så raskt som mulig tilbys en meningsfull aktivitet. Dette har en viktig effekt for å bygge opp og ta vare på kompetanse og som et viktig signal om at det er lite ønskelig med passive perioder med ledighet.

Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet tidligere har gått imot en utvidelse av ungdomsgarantien. I 1995 avviste partiet et liknende forslag fra stortingsrepresentantene Gudmund Restad og Magnhild Meltveit Kleppa. Disse medlemmer minner om at tidligere finansminister Sigbjørn Johnsen da skrev følgende:

"Ledigheten for 20-24 åringene svinger med andre ord erfaringsmessig sterkere enn den har gjort for gruppen over 25 år. Andelen langtidsledige i aldersgruppen 20-24 år er lavere enn for andre arbeidsgrupper. Dette må ses i sammenheng med at ungdom i større grad prøver seg på arbeidsmarkedet: De har hyppigere jobbskift, og veksler mellom utdanning og arbeid."

Disse medlemmer vil påpeke at andelen langtidsledige også nå er lavere i aldersgruppen 20-24 år enn for ledige totalt. Med unntak av ungdom under 20 år har ingen aldersgruppe lavere andel langtidsledige enn 20-24-åringene.

Disse medlemmer vil minne om at en rekke evalueringer viser at tiltak rettet mot ungdom ikke nødvendigvis gir god sysselsettingseffekt. Norske og utenlandske data trekker i retning av at deltakelse på arbeidsmarkedstiltak for ungdom i liten grad øker overgangen til ordinært arbeid. Disse medlemmer viser til at erfaringene med den forsterkede innsatsen for denne aldersgruppen i forrige lavkonjunktur, særlig mot slutten av perioden, var at garantien førte til redusert geografisk mobilitet og redusert mobilitet mellom yrker i den aktuelle aldersgruppen. Forventningene blant de ledige i denne gruppen om at de ville få et tilbud om tiltak etter seks måneder førte trolig til at arbeidsmarkedstiltak i en del tilfeller forsinket deltakernes overgang til ordinær utdanning eller arbeid.

Disse medlemmer mener dette viser at det er riktig i første omgang å rette fokus mot formidling og ordinær utdanning slik Regjeringen legger opp til. Dersom det viser seg at dette ikke er nok, kan det være aktuelt med bevisst og målrettet bruk av arbeidsmarkedstiltak mot denne aldersgruppen.

Komiteen viser til betydningen av å satse på unge gründere. Et forslag om etablererkurs i entreprenørskap som et supplerende element i en strategi for få flere unge i arbeid ble vedtatt i Stortinget våren 2003. Kurset kan f.eks. organiseres i tett samarbeid mellom

Aetat, utdanningsinstitusjoner og aktuelt næringsliv. Kurset må ha et innhold som gir rom for praktisk trening i bedrifter, utvikling av egne forretningsideer og evt. oppstart av egen virksomhet. Ordninga med etablererstipend under Innovasjon Norge og Jobbskaping-prosjektet i regi av Aetat må være viktige elementer i en slik strategi.

4.2.7 *Langtidsledige*

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det ved utgangen av april 2004 var hele 25 290 langtidsledige registrert hos Aetat. Flertallet er kjent med at desto lenger en arbeidsledig er satt utenfor det ordinære arbeidsliv, desto verre er det å komme tilbake i arbeid. Flertallet mener derfor at det må arbeides langt mer målrettet med tiltak overfor denne gruppa langtidsledige. Flertallet viser til de positive erfaringer som er gjort med ungdomsgarantien for de under 20 år. Flertallet ønsker derfor at det innføres en lignende garanti for langtidsledige slik at alle som har vært ledige i to år, skal garanteres et tilbud om enten arbeid, utdanning eller tiltaksplass.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen innføre en garanti for langtidsledige slik at alle som har vært ledige i to år, skal garanteres et tilbud om enten arbeid, utdanning eller tiltaksplass."

4.2.8 *Arbeidsmarkedstiltak*

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener at det er viktig å hindre at den høye arbeidsledigheten biter seg fast. Det er derfor nødvendig å sørge for at de som nå er ledige ikke støtes ut av arbeidslivet, men får mulighet for styrke sine kvalifikasjoner og sine muligheter til aktiv arbeidsinnsats i nye jobber. Flertallet mener at de arbeidsledige derfor må gis et differensiert tilbud om yrkespraksis, lønnstilskudd, vikarordninger og ordinære opplæringstiltak. Det er dette som skaper nødvendig fleksibilitet i arbeidslivet. For å få til dette, må det satses på arbeidsmarkedstiltak som virkemiddel.

Flertallet viser til at lediggang ikke er kvalifiserende og at tiltak både øker sannsynligheten for å komme i jobb og vedlikeholder og bedrer kompetanse.

Flertallet viser til at SSBs statistikk fra flere år viser at dette gjelder både ledigmeldte og yrkeshemmede.

Flertallet mener at Regjeringens henvisning til evaluering fra andre lands tiltaksarbeid for å legitimere nedgang i tiltaksinnsatsen, ikke er relevant.

Flertallet viser til Aetats statistikk som viser at 47 pst. av yrkeshemmede arbeidssøkere var i arbeid ett år etter at de deltok på et kvalifiserings- og/eller arbeidstreningstiltak i regi av Aetat. Blant yrkeshemmede som har deltatt på mer langvarige opplæringstiltak var enda flere (56 pst.) i jobb etter ett år.

Blant tidligere yrkeshemmede som ikke deltok på attføringstiltak var sannsynligheten for å være i jobb langt lavere. Her var bare 26 pst. i jobb ett år etter at de sluttet å melde seg ved Aetat, framgår det av statistikken.

Tidlig inngripen og relevant kompetanseheving vil være hensiktsmessig for alle grupper ledige.

Flertallet er kritisk til regjeringen Bondevik IIs manglende satsing på kvalifiserende tiltak for arbeidsledige. De forslag Regjeringen har kommet med har vært for få og de har kommet for seint. Flertallet viser til at for 2004 la Regjeringen opp til 12 300 ordinære tiltaksplasser. Det ville ført til et svært stort sprik mellom antall ledige og antall tiltaksplasser. Etter budsjettforliket med Arbeiderpartiet ble Aetat styrket med ressurser tilsvarende 6 000 tiltaksplasser 1. halvår 2004.

Flertallet viser til at Regjeringen i all hovedsak argumenterer for et lavt tiltaksnivå i meldingen. Flertallet mener at Regjeringen i for stor grad er negativ til effekten av tiltaksplasser. Flertallet mener at det i langt større grad må fokuseres på at tiltaksplasser er en bro tilbake til arbeidslivet for mange som står uten jobb.

Flertallet mener at Regjeringen i for stor grad legger opp til at tiltaksplassene skal være kortest mulig og billigst mulig. Dette har blant annet ført til utstrakt bruk av Jobbklubb og mindre bruk av kompetansebyggende kurs som AMO og lønnstilskudd.

Flertallet mener at antall tiltaksplasser må økes vesentlig.

Et annet flertall, komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil påpeke viktigheten av å få unge langtidsutdannede i arbeid og ber derfor Regjeringen vurdere opprettelse av flere trainee-stillinger i offentlig sektor. Dette vil gi unge nyttig arbeidserfaring og det vil være viktig for de offentlige etater som kan nyttiggjøre seg deres kompetanse.

Dette flertallet vil understreke betydningen av at det til enhver tid er et tilstrekkelig antall lærlingplasser i fylker og kommuner.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener derfor at det statlige tilskuddet til lærlingplasser bør økes.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen vurdere opprettelse av flere trainee-stillinger i offentlig sektor."

"Stortinget ber Regjeringen legge fram forslag om økning av det statlige tilskuddet til lærlingplasser."

Komiteen viser til at personer med lese- og skrivevansker er overrepresentert blant langtidsledige, og vil understreke betydningen av at Aetats innsats for å utvikle og målrette servicetilbudet til denne gruppen prioriteres i tiden fremover.

Komiteen påpeker at oppfølging av personer med lese- og skrivevansker må kvalitetssikres av personell som har kompetanse på feltet og det må gis tiltak og attføringstilbud med faglig kvalitet i hele landet.

5. FORSLAG FRA MINDRETALLET

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for forsøk med 6-timersdag og andre arbeidstidsreformer som er fleksible og tar hensyn til ulike faser i et yrkesaktivt liv.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen sørge for nødvendige endringer i regelverket slik at også frivillige organisasjoner og institusjoner som får støtte fra staten, pålegges å innkalle minst én kvalifisert søker med innvandrerbakgrunn ved tilsetninger.

6. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

St.meld. nr. 19 (2003-2004) - om et velfungerende arbeidsmarked - med unntak av kapittel 5, vedlegges protokollen.

II

Stortinget ber Regjeringen i budsjettet for 2005 fremme forslag om måltall for oppfylling av hovedmål 2 i IA-avtalen og rekruttering av ansatte med innvandrerbakgrunn i all statlig virksomhet.

III

Stortinget ber Regjeringen foreta en fullstendig og uavhengig gjennomgang av finansieringssystemene i Aetat.

IV

Stortinget ber Regjeringen innføre en ungdomsgaranti, slik at alle ungdommer under 25 år sikres rett til arbeid, utdanning eller tiltaksplass.

V

Stortinget ber Regjeringen innføre en garanti for langtidsledige slik at alle som har vært ledige i to år, skal garanteres et tilbud om enten arbeid, utdanning eller tiltaksplass.

VI

Stortinget ber Regjeringen vurdere opprettelse av flere trainee-stillinger i offentlig sektor.

VII

Stortinget ber Regjeringen legge fram forslag om økning av det statlige tilskuddet til lærlingplasser.

Oslo, i kommunalkomiteen, den 27. mai 2004

Magnhild Meltveit Kleppa
leder

Peter Skovholt Gitmark
ordfører